

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

**GÜNÜMÜZ DÖŞEMEALTI HALILARININ RENK, MOTİF VE
DESEN ÖZELLİKLERİ**

SEMA MAZIBAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Sema ETİKAN

ISPARTA, 2014

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANATDALI

Bu tez 27/05/2014Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

DANIŞMAN

Doç. Dr. Sema ETİKAN

İmza:

ÜYE

Doç. Dr. Filiz N. ÖLMEZ

İmza:

ÜYE

Yard. Doç. Dr. Feryal SÖYLEMEZOĞLU

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza ve Mühür

Doç. Dr. Abdullah Şevki Duymaz
SDÜ Güzel Sanatlar Enstitü Müdürü

T. C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları aldığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (27/05/2014).

Sema MAZIBAŞ

“Bir milleti yaşatmak için birtakım temeller lazımdır ve bilirsiniz ki, bu temellerin en önemlilerinden biri sanattır. Bir millet sanattan ve sanatkârdan yoksunsa tam bir hayata sahip olamaz. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat ve hasta bir kimse gibidir. Hatta kastettiğim manayı bu söz de ifadeye yeterli değildir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir”

Mustafa Kemal Atatürk

16 Mart 1923, Adana

SUNUŞ

Bana bu çalışmayı yapma olanağı sağlayan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Sema ETİKAN (Süleyman Demirel Üniversitesi)'a, Antalya Müzesi'nde araştırmanın yürütölmesini sağlayan Müze Müdür yardımcısı Arkeolog Sayın Nermin KARAGÖZ, Arkeolog Sayın Arzu ÇİZGİTEPE ve Arkeolog Sayın İlknur ERDOĞAN'a, araştırma materyallerinin toplanma sırasında yardımlarını esirgemeyen annem Sayın Nazire MAZIBAŞ ve babam Sayın Ünal MAZIBAŞ'a, manevi destek vererek bana yardımcı olan arkadaşlarım Sayın Makbule Sibel ODA ve Sayın Araç. Gör. Mehmet AKTÜRK'e, ayrıca evlerini açan, sorulara büyük bir sabırla cevap veren dokumacılara sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sema MAZIBAŞ

Mayıs, 2014

ÖZET

Günümüz Döşemealtı Halılarının Renk, Motif ve Desen Özellikleri

Sema MAZIBAŞ

Süleyman Demirel Üniversitesi,

Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı,

Yüksek Lisans Tezi,

Yıl:Mayıs 2014 Sayfa:133

Danışman: Doç.Dr. Sema ETİKAN

Bu araştırmanın amacı, Antalya ilinde bulunan Döşemealtı halılarının günümüzdeki durumunu ve renk, motif ve desen özelliklerinde görülen değişimi saptamak ve belgelemektir. Çalışmanın materyalini, Antalya Müzesi envanterine kayıtlı Döşemealtı halıları, Antalya Döşemealtı ilçesi Kovanlık, Aşağıoba, Camili, Ilıca ve Killik köylerine yapılan ziyaretlerde tespit edilen Döşemealtı halıları, Antalya Kaleiçi'nde el dokuması halı satış mağazalarında bulunan ve T.C. Kültür Bakanlığı'nın 5 ciltlik Türk El Dokuması Halı katalogunda yer alan Döşemealtı halıları oluşturmaktadır. Geleneksel Döşemealtı halılarının renk, motif ve desenleri tespit edilmiş, bu motif ve desenlerin çizimleri yapılmıştır. 1990 yılı temel alınarak bu yıl ve daha sonra dokunan halılar günümüz Döşemealtı halıları başlığı altında incelenmiştir. Bu halıların da renk, motif ve desen özellikleri tespit edilmiş, motif ve desenlerin de çizimleri yapılmıştır. Günümüz halıları olarak belirlenen halıların geleneksel halılar ile aralarındaki farklar tespit edilerek Döşemealtı halıcılığının renk, motif ve desen özellikleri açısından yaşadığı değişim ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Antalya, El dokuması halı, Döşemealtı halıları,

ABSTRACT

Present-day Döşemealtı Carpets Color, Motif and Pattern Properties

Sema MAZIBAŞ

Suleyman Demirel University

Fine Arts Institute

Department of Traditional Turkish Arts, Master of Art Thesis,

Year:May 2014 Pages:133

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Sema ETİKAN

The aim of this search is to determine and authenticate the change in the colors, motifs and patterns properties also modern situations of Döşemealtı carpets which are located in the province of Antalya. The materials of this search are the döşemealtı carpets located in Antalya museum and Döşemealtı district of the villages Kovanlık, Aşağıoba, Camili, Ilıca, Killik also hand-woven carpet shops in the city center of Antalya Kaleici in addition to these Turkish Ministry of Culture of the five-volume Turkish Hand Woven Carpets catalog. Traditional Döşemealtı carpet's colours, motifs and patterns which were used had determined and drawn. Based on 1990 and later of this year Döşemealtı carpets under the title of present-day Döşemealtı carpets were examined. Also this carpet's colours and motifs which were used had determined and drawn. Döşemealtı carpet's changes of colors, motifs and patterns experienced in terms of features have been introduced that determining today's carpets between traditional carpets differences.

Keywords: Antalya, Hand-woven carpets, Döşemealtı carpets,

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Antalya ve Döşemealtı Bölgesi	3
1.2. Antalya Müzesi.....	5
2. KURAMSAL TEMELLER	9
2.1. Türk Halı Sanatı	9
2.2. Döşemealtı Halıları	14
2.2.1. Kullanılan Araç Gereçler	15
2.2.2. Dokuma Tekniği	17
2.2.2.1. İplik Hazırlama ve Boyama	17
2.2.2.2. Desen Hazırlama	20
2.2.2.3. Çözümlü Çözme	21
2.2.2.4. Gücü Bağlama	21
2.2.2.5. Çiti ve Kilim Örne.....	22
2.2.2.6. Düğüm Atma	22
2.2.2.7. Bitirme İşlemleri.....	23
3. KAYNAK ÖZETLERİ	24
4.MATERYAL VE YÖNTEM	29
4.1.Materyal	29

4.2.Yöntem.....	29
5. BULGULAR	31
5.1. Geleneksel Döşemealtı Halıları.....	31
5.2. Günümüz Döşemealtı Halıları	39
5.3. Döşemealtı Halılarında Görülen Değişim	40
5.3.1. Günümüz Döşemealtı Halılarının Renklerinde Görülen Değişim.....	42
5.3.2. Günümüz Döşemealtı Halılarının Motif ve Desen Özelliklerinde Görülen Değişim.....	43
6. DEĞERLENDİRME	46
KAYNAKÇA	49
EKLER	55
EK 1. GELENEKSEL DÖŞEMEALTI HALILARI	56
EK 2. GELENEKSEL DÖŞEMEALTI HALILARININ MOTİFLERİ	80
EK 3. GÜNÜMÜZ DÖŞEMEALTI HALILARI	89
EK 4. GÜNÜMÜZ DÖŞEMEALTI HALILARININ MOTİFLERİ	127

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Döşemealtı Haritası (www.dosemealti.meb.gov.tr, [23.04.2014]).	5
Şekil 2. Pazırık Halısı (Aslanapa, 2005:17)	10
Şekil 3. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Sarmalı Tezgah (Kovanlık köyü-2012) (Mazıbaş, 2012)	16
Şekil 4. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Kirkit (Kovanlık köyü-2012) (Mazıbaş,2012)	16
Şekil 5. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Halı Makası (Kovanlık köyü-2012) (Mazıbaş, 2012)	17
Şekil 6. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Kirmen (Kovanlık köyü–2012) (Mazıbaş, 2012)	18
Şekil 7. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Tarak (Kovanlık köyü-2012) (Mazıbaş, 2012)	18
Şekil 8. <i>Halelli</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	57
Şekil 9. <i>Halelli</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	58
Şekil 10. <i>Halelli</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	59
Şekil 11. <i>Halelli</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	61
Şekil 12. <i>Halelli</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	62
Şekil 13. <i>Halelli</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	63
Şekil 14. <i>Halelli</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	64
Şekil 15. <i>Halelli</i> halı ve yüzey şeması (Anonim, 1992a)	65
Şekil 16. <i>Halelli</i> halı ve yüzey şeması (Anonim, 1992b)	66
Şekil 17. <i>Dallı</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	67
Şekil 18. <i>Dallı</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	68
Şekil 19. <i>Dallı</i> halı ve yüzey şeması (Anonim, 1992a)	69
Şekil 20. <i>Dallı</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	70

Şekil 21. <i>Kocasulu</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	71
Şekil 22. <i>Kocasulu</i> halı ve yüzey şeması (Anonim, 1992a)	73
Şekil 23. <i>Yıldızlı</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	74
Şekil 24. <i>Yıldızlı</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	75
Şekil 25. <i>Yıldızlı</i> halı ve yüzey şeması (Anonim, 1992a)	76
Şekil 26. <i>Camili</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	77
Şekil 27. <i>Toplu</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	78
Şekil 28. <i>Yastık toplu</i> halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)	79
Şekil 8a. <i>El</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	81
Şekil 8b. <i>Arap</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	81
Şekil 8c. <i>Kıvrım</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	81
Şekil 8d. <i>Dolaşık top</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	81
Şekil 8e. <i>Tutmaç topu</i> (Mazıbaş, 2014)	81
Şekil 8f. <i>Kuş ve hayat ağacı</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	82
Şekil 8g. <i>Bulanık</i> (Mazıbaş, 2014)	82
Şekil 9a. <i>Halelli</i> deseninde kullanılan <i>ambarlı su</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	82
Şekil 9b. <i>Yıldız</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	82
Şekil 9c. <i>Deve suyu</i> (Mazıbaş, 2014)	82
Şekil 9d. <i>Göde İbrahim suyu</i> (Mazıbaş, 2014)	82
Şekil 9e. <i>Motor izi suyu</i> (Mazıbaş, 2014)	82
Şekil 10a. <i>Kocasu</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	83
Şekil 10b. <i>Yantır</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	83
Şekil 10c. <i>Şıngır</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	83
Şekil 10d. Bordürlerde kullanılan <i>kocasu</i> deseni (Mazıbaş, 2014)	83
Şekil 10e. <i>Deve suyu</i> (Mazıbaş, 2014)	83

Şekil 11a. Mersin yaprağı topu motifi (Mazıbaş, 2014)	83
Şekil 12a. Bıçak ucu motifi (Mazıbaş, 2014).....	84
Şekil 15a. Kilim yeşili motifi (Mazıbaş, 2014)	84
Şekil 16a. Mersin yaprağı topu ve yıldız motifi (Mazıbaş, 2014).....	84
Şekil 17a. Dal motifi (Mazıbaş, 2014)	84
Şekil 17b. Pıtrak motifi (Mazıbaş, 2014).....	84
Şekil 17c. Çiçekli su (Mazıbaş, 2014)	84
Şekil 18a. Heybe suyu motifi (Mazıbaş, 2014)	85
Şekil 18b. Koçboynuzu motifi (Mazıbaş, 2014).....	85
Şekil 19a. Hayat ağacı motifi (Mazıbaş, 2014).....	85
Şekil 19b. Rozet motifi (Mazıbaş, 2014).....	85
Şekil 20a. Saksıda çiçek motifi (Mazıbaş, 2014).....	85
Şekil 20b. Mehmetçik çiçeği “Merdivenli eğik” motifi (Mazıbaş, 2014).....	86
Şekil 20c. Küçük albay suyu (Mazıbaş, 2014)	86
Şekil 21a. Orta zeminde kullanılan kocasu deseni (Mazıbaş, 2014)	86
Şekil 21b. İbrik motifi (Mazıbaş, 2014)	86
Şekil 22a. Kedi izi (Mazıbaş, 2014).....	86
Şekil 23a. Yıldız motifi (Mazıbaş, 2014).....	86
Şekil 24a. Kazayağı motifi (Mazıbaş, 2014).....	87
Şekil 25a. Motifin ismi bilinmemektedir (Mazıbaş, 2014)	87
Şekil 26a. Ambarlı su motifi (Mazıbaş, 2014)	87
Şekil 26b. Camili motifi (Mazıbaş, 2014).....	87
Şekil 26c. Çingilli aksu (Mazıbaş, 2014)	87
Şekil 27a. Top motifi (Mazıbaş, 2014).....	88
Şekil 28a. Yastık topu (Mazıbaş, 2014)	88

Şekil 28b. <i>Küçük tutmaç topu</i> (Mazıbaş, 2014).....	88
Şekil 29. <i>Halelli halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012).....	90
Şekil 30. <i>Halelli halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012).....	91
Şekil 31. <i>Halelli halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012).....	93
Şekil 32. <i>Halelli halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2013).....	94
Şekil 33. <i>Halelli halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2013).....	95
Şekil 34. <i>Dallı halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012).....	96
Şekil 35. <i>Dallı halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2013).....	97
Şekil 36. <i>Akrepli dallı halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012)	98
Şekil 37. <i>Akrepli dallı halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012)	100
Şekil 38. <i>Akrepli dallı halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012)	101
Şekil 39. <i>Akrepli dallı halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2013)	102
Şekil 40. <i>Kocasulu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012)	103
Şekil 41. <i>Camili halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012).....	104
Şekil 42. <i>Camili halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012).....	105
Şekil 43. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012)	106
Şekil 44. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012)	107
Şekil 45. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012)	108
Şekil 46. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012)	109
Şekil 47. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2012)	110
Şekil 48. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2013)	111
Şekil 49. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2013)	112
Şekil 50. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2013)	113
Şekil 51. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2013)	114
Şekil 52. <i>Toplu halı ve yüzey şeması</i> (Mazıbaş, 2013)	115

Şekil 53. <i>Toplu halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)</i>	116
Şekil 54. <i>Yastık toplu halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)</i>	117
Şekil 55. <i>Akrepli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)</i>	118
Şekil 56. <i>Akrepli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)</i>	119
Şekil 57. <i>Akrepli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)</i>	120
Şekil 58. <i>Akrepli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)</i>	121
Şekil 59. <i>Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)</i>	122
Şekil 60. <i>Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)</i>	123
Şekil 61. <i>Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)</i>	124
Şekil 62. <i>Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)</i>	125
Şekil 63. <i>Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)</i>	126
Şekil 30a. <i>Beyaz zemin üzerine deve suyu (Mazıbaş, 2014)</i>	128
Şekil 31a. <i>Bordürde kullanılan kocasu deseni (Mazıbaş, 2014)</i>	128
Şekil 33a. <i>Çiçekli su (Mazıbaş, 2014)</i>	128
Şekil 36a. <i>Akrep motifi (Mazıbaş, 2014)</i>	128
Şekil 36b. <i>Tutmaç topu (Mazıbaş, 2014)</i>	128
Şekil 36c. <i>Öküz sidiği (Mazıbaş, 2014)</i>	128
Şekil 37a. <i>Koyun hapı motifi (Mazıbaş, 2014)</i>	128
Şekil 38a. <i>Tutmaç topu (Mazıbaş, 2014)</i>	128
Şekil 39a. <i>Nacaklı su (Mazıbaş, 2014)</i>	129
Şekil 42a. <i>İbrik motifi (Mazıbaş, 2014)</i>	129
Şekil 44a. <i>Büyük albay suyu (Mazıbaş, 2014)</i>	129
Şekil 46a. <i>Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014)</i>	129
Şekil 47a. <i>Çiçek motifi (Mazıbaş, 2014)</i>	129
Şekil 54a. <i>Yastık topu (Mazıbaş, 2014)</i>	130

Şekil 56a. <i>Mersin yaprağı</i> (Mazıbaş, 2014).....	130
Şekil 57a. Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014)	130
Şekil 59a. Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014)	130
Şekil 59b. <i>Aklı su</i> (Mazıbaş, 2014).....	130
Şekil 60a. <i>Kıvrım top</i> motifi (Mazıbaş, 2014).....	131
Şekil 60b. <i>Aklı su</i> (Mazıbaş, 2014).....	131
Şekil 61a. <i>Kıvrım top</i> motifi (Mazıbaş, 2014))	131
Şekil 61b. <i>Anahtarlı su</i> (Mazıbaş, 2014).....	131
Şekil 62a. Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014)	131
Şekil 62b. Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014).....	132
Şekil 63a. <i>Elibelinde</i> motifi (Mazıbaş, 2014)	132
Şekil 63b. <i>Mersin yaprağı topu</i> motifi (Mazıbaş, 2014).....	132

1. GİRİŞ

El sanatları, ortaya çıktıkları toplumların duygularını, beğenilerini ve sosyal kültürel özelliklerini yansıtan tarihi belgeler niteliğindedirler. Ölmez ve Etikan (2008), el sanatlarını *“belli bir geçmişi, orijini olan, kuşaktan kuşağa öğrenilerek günümüze gelen, günümüzde eğitimi verilen, görsel ve sanatsal değere sahip, el ile belli bir üretim tekniği kullanılarak ya da sermaye ve tesis gerektiren, ticari ya da bireysel amaçlı, turistik ve otantik, kullanım ve hatıra eşyası üretimine dayalı uğraşların ortak adıdır.”* şeklinde tanımlamaktadır. (Ölmez ve Etikan, 2008:381).

El sanatları içerisinde önemli yer tutan ve tanıma göre görsel ve sanatsal değere sahip ve el ile belli bir üretim tekniği kullanarak üretilen el dokuması halıcılık, zaman içerisinde köklü geleneğine bağlı kalarak günümüze kadar gelebilmiştir.

Türk tarihi ile paralel olarak gelişen el dokuması halı sanatı M.Ö. 5. ve 3. yüzyıllar arasında Pazırık halısı ile başlamış ve günümüze kadar devam edip gelişimini sürdürmüştür. Günümüzde Anadolu'nun birçok yöresinde el dokuması halı sanatı ile uğraşmaktadır.

Antalya iline bağlı Döşemealtı bölgesi de bu halı merkezlerinden biridir. Döşemealtı, Antalya'nın kuzey doğusunda genişçe bir yörenin adıdır. Antik devirlerde, yukarı bölgelerden Perge'ye ulaşan yol bu bölgeden geçtiği ve geniş taş döşemelerden yapıldığı için yöre Döşemealtı olarak adlandırılmaktadır. (Atılğan 2010; Şirin 1994; Seyirci 1994; Eren 1977a).

Bu bölgede yaşayan ve büyük çoğunluğu yerleşik hayata geçmiş olan Karakoyunlu Yörüklerinin dokumuş oldukları Döşemealtı halıları teknik, renk, motif ve desen bakımından oldukça zengin örneklerdir. (Şirin, 1994:12). Fakat son yıllarda Anadolu'nun birçok halı merkezlerinde olduğu gibi Döşemealtı halılarında da görülen değişim dikkat çekicidir.

Döşemealtı halıları ile ilgili birçok araştırma yapılmış ancak günümüzde yapılmış Döşemealtı halılarının renk, motif ve desen özelliklerinde görülen değişimi inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle günümüz Döşemealtı halıları ve bugün bu halıların renk, motif ve desen özelliklerinde görülen değişim araştırmanın konusu olarak belirlenmiştir. Günümüzde Döşemealtı halılarının renk

motif ve desen özelliklerinde görülen değişimi saptamak, arşivlemek ve literatüre kazandırmak bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında Antalya ilinin Döşemealtı ilçesine bağlı Kovanlık, Aşağıoba, Camili köyü, Ilıca köyü ve Killik köylerine, Antalya Müze Müdürlüğüne ve Antalya merkez Kaleiçi'nde bulunan halı satış mağazalarına ziyaretlerde bulunulmuş Döşemealtı halı örneklerine ulaşılmıştır. Ayrıca T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının 5 ciltlik Türk El Dokuması Halı katalogunda bulunan Döşemealtı halıları da araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırma sonucunda, Antalya Müzesi envanterine kayıtlı 14, Kovanlık köyünde 14, Aşağıoba köyünde 4, Camili köyünde 1, Ilıca köyünde 2, Killik köyünde 3, Kaleiçi'nde 13 ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının Türk El Dokuması Halı Katalogundan 5 adet olmak üzere toplam 56 adet Döşemealtı halısı incelenmiştir.

Yukarıda adı geçen köylere yapılan ziyarette el dokuması halıcılık ile uğraşan kişilerle karşılıklı görüşmeler yapılmış, kullanılan araç-gereçler belirlenmiş, fotoğrafları çekilmiş ve ilgili bölümlere yerleştirilmiştir.

Örneklerin teknik özelliklerini belirlemek amacı ile Kovanlık, Aşağıoba, Camili, Ilıca ve Killik köylerinde ve Kaleiçi'nde yapılan araştırma sırasında örneklerin en boy ölçümleri ve dm² deki düğüm sayıları tespit edilmiştir. Antalya Müzesi arşivinde bulunan dört adet örneğin en boy ölçümleri ve dm² deki düğüm sayıları tespit edilebilmiş, teşhir salonunda bulunan halıların teknik özellikleri ise envanter kayıtlarına göre belirlenmiştir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının Türk El Dokuması Halı Katalogunda yer alan halı örneklerinin fotoğrafları ve teknik bilgileri katalogda yer alan bilgiler temel alınarak verilmiştir.

Geleneksel Döşemealtı halılarının renk, motif ve desen özelliklerinin belirlenmesinde, Antalya Müze Müdürlüğü envanterine kayıtlı Döşemealtı halıları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının Türk El Dokuması Halı Katalogunda yer verilen Döşemealtı halıları ve Döşemealtı bölgesinde yapılan araştırma sırasında benzer geleneksel özellik taşıyan Döşemealtı halıları ve konu ile ilgili literatür temel alınmıştır. Döşemealtı halılarının renk, desen ve motif özelliklerinde görülen değişimi belirlemede, yakın tarihte görülen en belirgin değişimin 1990 yılında

dokunmuş bir örnekte olduğu tespit edilmiş ve bu nedenle 1990 yılı ve sonrasında dokunan örnekler günümüz halıları olarak değerlendirilmiştir. Günümüz Döşemealtı halıları, geleneksel döşemealtı halıları ile karşılaştırılmış ve renk, motif ve desen özelliklerinde görülen değişim belirlenmiştir.

1.1. Antalya ve Döşemealtı Bölgesi

Antalya ili, Türkiye'nin güneyinde, merkezi Akdeniz kıyısında olan bir turizm merkezlerimizdir. Kuzeyinde; Burdur, Isparta, Konya doğusunda; Karaman, Mersin batısında; Muğla illeri bulunmaktadır.

Antalya kentinin kuruluşu II. Yüzyılda Bergama kralı II. Attalos tarafından gerçekleştirilmiş ve adına izafen "Attaleia" adı verilmiştir. Sonraları bu ad sırası ile "Stelai", "Satalya", "Adayla" ve "Antalya" biçimlerinde değiştirilerek kullanılmıştır. (Dinç 2007'den Akt. Akurgal 1987).

Tarih boyunca dünyanın güzel bölgelerini elde etme ve arzusu hiç eksik olmamıştır. Antalya yöresi de coğrafi özellikleriyle bu yerlerden biri olarak günümüze kadar istilalara uğrayarak birçok medeniyete yerleşim yeri olmuştur.

Antalya tarihi devirlerinin başlangıcı tam olarak bilinmemekle birlikte Döşemealtı ilçesine bağlı Yağca köyü yakınlarındaki Karain Mağarasında bulunan Anadolu'da insanlığa dair ilk bilgilerin elde edildiği Paleolitik Çağ buluntuları Antalya tarihinin Taş Devrine kadar dayandığını göstermektedir. (Tekeoglu, 2010:78).

Milattan önce 2000 yılından bu yana bölge, sırasıyla; Hitit, Pamphylia, Lykia, Kilikya gibi kent devletlerinin ve Pers, Büyük İskender ile onun devamı sayılan Antigonos, Ptolemais, Selevkos, Bergama Krallığı'nın idaresine girmiştir. Daha sonra Roma Devleti, hüküm sürmüştür. (www.antalya.gov.tr, [09.04.2014])

Antalya bölgesi M.S. 2. yüzyıl ve M.S. 3. yüzyıl ortalarına kadar tarihin en görkemli dönemini yaşamıştır. M.S. 5. ve 6. yüzyıllarda Antalya bölgesinde ikinci bir gelişme devri görülmektedir. Bu yüzyıllarda kentin sur dışına çıkmasıyla barış dönemi yaşandığı anlaşılmaktadır. (Anonim, 2012:16).

M.S 1085'de Anadolu Selçuklular tarafından Süleyman Şah döneminde alınan Antalya M.S 1117'de yapılan anlaşma ile tekrar Bizanslıların hakimiyetine

girmiştir. M.S 1204 yılında I. İzzettin Keyhüsrev tarafından ele geçirilerek Selçuklu hükümdarlığına tekrar bağlanmıştır. (Anonim, 2012:16).

Moğolların Anadolu'dan çekilmesiyle birlikte 1336 yılından sonra Anadolu'da beylikler dönemi başlamıştır. Antalya Hamitoğulları Beyliğinin kolu olan Tekelioğulları'nın yönetimine geçmiştir. (Anonim, 2012:16).

Antalya Osmanlı egemenliğine Yıldırım Beyazıt döneminde girmiş ve 1391 yılında Firuz Bey'e verilmiş ve Teke sancağı adıyla anılmaya başlanmıştır. Birinci Dünya savaşı sonrasına kadar Osmanlı sancağı olarak kalmıştır. Kurtuluş savaşı başlangıcında kısa bir süre İtalyanlar tarafından işgal edilmiş, 9 Temmuz 1921 tarihinde İtalyanların işgali sona ermiş ve bu tarihten sonra Türkiye Cumhuriyetinin bir ili olmuştur. (Anonim, 2012:16).

Bugün Antalya iline bağlı 19 ilçe bulunmaktadır. Bunlar içerisinde Döşemealtı ilçesi Türkiye'nin en eski iskan yeri olma özelliğine sahiptir. (Atılğan, 2010:266).

Döşemealtı, 1934 yılında Korkuteli Kızıldağ mevkiinden gelen ailelerin yerleşmesi ile Kırkgöz- Yeniköy olarak kurulmuştur. Daha sonra dönemin valisi Haşim İşcan tarafından 60 adet iskan evi yaptırılmış ve bu konutlara Kıbrıs'tan gelen Türk vatandaşı aileler yerleştirilmiştir. Bölgede göçebe yaşayan Yörüklerinde yerleşik düzene geçmesi ile genişleyen bir köy olmuştur. 17 Aralık 1977 yılında Döşemealtı adı ile belde olan bu yerleşim merkezi, 5747 Sayılı Kanun ile İlçe statüsüne geçmiştir. 2008 yılının ikinci yarısından itibaren, Antalyanın 19 ilçesinden biri olarak Döşemealtı adı ile hizmet vermeye başlamıştır. (Atılğan, 2010:266).

Döşemealtı adını, Antik çağda Pamfilya kentleri ile Pisidia kentlerinin birbirine bağlayan yollardan birisi olan Derbent boğazındaki döşeme taş yolundan almıştır. Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemlerinde de kullanılmış olan döşeme yol yakın zamana kadar Yörükler tarafından göç yolu olarak kullanılmıştır. Döşeme taşlardan oluşan bu yol döşemealtı platosuna adını vermiş olup 4 m genişliğindedir. Bu nedenle yöre halkı“ döşeme” yolun geçtiği boğazı “döşeme boğazı”, yolun altında kalan düzlüğünde; “Döşemealtı” olarak adlandırmıştır. Böylece Yeniköy ismi Döşemealtı ismini almıştır. (www.dosemealti.bel.tr, [23.04.2014]).

Döşemealtı coğrafi konumu Batı Akdeniz bölgesinin, 36⁰ kuzey enlemi ile 30⁰ doğu boylamı arasındadır. Antalya şehir merkezinin kuzeyinde, merkeze 12 km. uzaklıktadır. Kuzeyinde Burdur İline bağlı Bucak, güneyinde Konyaaltı, doğusunda Kepez, batısında ise Korkuteli İlçeleri yer almaktadır. Yüz ölçümü 673,1 km²'dir. (www.dosemealti.gov.tr [22.04.2014]).

Şekil 1'de Döşemealtı haritası görülmektedir.

Şekil.1 Döşemealtı Haritası (www.dosemealti.meb.gov.tr, [23.04.2014]).

İlçeye bağlı belediye ve köyler; Bademağacı Belediyesi, Dağbeli Belediyesi, Karaveliler Belediyesi, Ahırtaş, Aşağıoba, Bıyıklı, Camili, Dereli, Ilica, Karataş, Kevşirler, Killik, Kovanlık, Kömürcüler köyleridir. (www.dosemealti.bel.tr, [23.04.2014]).

1.2. Antalya Müzesi

Antalya Müzesi, 1922 yılında öğretmen Süleyman Fikri Erten tarafından 1. Dünya savaşından sonra bölgeye gelen işgal güçlerinin yağmasından kurtarılan eserlerin korunması amacı ile kurulmuştur. 1922 yılında Alâeddin Camii'nde, 1937 tarihinden itibaren Yivli Camii'de faaliyet gösteren müze, 1972'de bugünkü yeni

binasına taşınmıştır. (www.antalyamuzesi.gov.tr, [10.04.2014]). 1982 yılında geniş çapta bir tadilat ve onarım ihtiyacı nedeniyle ziyarete kapatılmış, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce yapılan onarım ve teşhir tanzim çalışmaları sonucu 1985 Nisan ayında çağdaş müzecilik anlayışına göre düzenlenen yeni şekliyle tekrar hizmete girmiştir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Müze 30.000 m²'yi kaplayan bir alanda 13 teşhir salonu, çocuk bölümü ve açık hava galerilerinden oluşmaktadır. Eserler kronolojik sıraya ve konularına göre teşhir edilmektedir. Birçok medeniyete yerleşim yeri olan ve bünyesinde çeşitli arkeolojik değerler barındıran müzede ki teşhir salonlarından bazıları şu şekildedir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Tabiat Tarihi ve Prehistorya Salonu; Çeşitli fosillerin yer aldığı jeolojik zamanlara ait üç vitrinin yanında; Karain Mağarası'nda Alt Paleolitikten Roma Çağına kadar tüm kültürlerle ait yontuk çakıllar, el baltaları, kazıyıcılar ve kemik aletler sergilenmektedir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Küçük Eserler Salonu-I; M.Ö 12.yüzyıldan M.Ö 3 yüzyıla uzanan süreçte seramik sanatında ki teknik gelişmeler, vazo formları ve çeşitli bezeme üslupları sergilenmektedir. Bu bölümde ki iki vitrinde ise ilginç bulgular olan makyaj malzemeleri ve takılara yer verilmiştir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Tanrılar Salonu; Salondaki tanrı heykellerin tamamı Perge kazılarında bulunmuş Grek orijinallerinin M.S 2.yüzyıla ait Roma kopyalarıdır. Salondaki tanrılar Baş tanrı Zeus ve etrafında sıralanan Aphrodite, Tykhe, Athena, Artemis, Nemesis, Hygieia, Hermes, Dioskurlar ile karşılarında yer alan Mısır kökenli Serapis, İsis ve oğulları Harpokrates'den oluşmaktadır. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Küçük Eserler Salonu-II; Salonda M.Ö 4.yüzyıldan M.Ö 6.yüzyıla kadar farklı kültür evrelerinden; bereketi simgeleyen Priapos'un mermer heykeli, Mısır Kraliçesi Benerike'ye sunulan vazo, Apollon ve Herakles'in bronz heykelleri, Athena kabartmalı gümüş tabak, Attis mermer heykeli, mermer heykelcikler ve pişmiş toprak gibi önde gelen birçok eser sergilenmektedir. Bunların yanında antik batık gemilerden çıkarılmış buluntularda sualtı vitrininde sergilenmektedir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

İmparatorlar Salonu; Heykellerin tamamı Perge kazılarında ele geçirilmekle birlikte İmparator Traianus, Hadrianus, Severus, Sabina, Septimus, Iulia Donma, Iuila Soemias, Faustina, Plankia Magna gibi portre heykellerin yanında üç güzeller ve siyah beyaz mermerden yapılmış dansöz heykelleri Roma heykeltıraşlığının ana karakterlerini oluşturan portrelerin en güzel örnekleri olarak salonda sergilenmektedir. Bu heykellerin çoğunun M.S 2. ve 3. yüzyıllara ait oluşu da bölgenin en parlak dönemi olduğunu göstermektedir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Mezar Kültürleri Salonu; Kapakta karı koca uzanmış olarak gösterilen, köşelerinde ki Eros'ların aile mutluluğunu simgelediği iki lahit Domitias Filiskas ve ailesine aittir. Diğer önemli iki lahit ise M.S 2.yüzyıla tarihlenen Herakles konuludur. Ayrıca salonda toprak zemin üzerine serpiştirilen mezar stelleri ve kül kapları da sergilenmektedir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Mozaik ve İkona Salonları; Salonda Seleukeia kazısında bulunmuş olan antik çağın düşünür, hatip, tarihçi ve matematikçilerin isimleri ile yer alan Thukydidés, Lykurgos, Herodotos, Demosthenes, Hesiodos gibi filozoflar mozaik sergilenmektedir. Bir diğer mozaikte ise çalgısı ile hayvanları büyüleyen Seleukeia'dan gelen Orpheus tasvir edilmektedir. Genellikle 18. ve 19. yüzyıllara ait Antalya yöresinden toplanmış olan ikonlarda ayrı bir salonda sergilenmektedir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Sikke Salonu; Anadolu sikke basma geleneği, tekniği ve ekonomisi M.Ö 6.yüzyıldan günümüze kadar 2500 yıllık süreci eğitsel bir düzende sergilenmektedir. Salonda Pamphylia, Pisidia, Lykia bölgelerinin şehir sikkelerine yer verilirken; Klasik, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devrine kadar süre gelen yöresel sikkelere de ağırlık verilerek sergilenmektedir. Yöresel sikkelerin sergilendiği bölümde ayrıca altın ve gümüş definelere de yer verilmiştir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Etnografya Salonları; Etnografya bölümü iki büyük salondan ve bu salonları birleştiren bir geçişten oluşmaktadır. Dini eserler, mühür, nişan, porselenler, çiniler, ziyet eşyaları, kilitler ve anahtarlar, giysiler, vefk ve saatler birinci salonda sergilenmektedir. İkinci salonda ise; Odalar, silahlar, Yörük malzemeleri ve halıların

sergilendiği dört kısımdan oluşmaktadır. Halıların sergilendiği kısımda, yöresel eserlerin ve malzemelerin yanı sıra, Döşemealtı, Uşak, Gördes, Ladik, Mucur, Bergama, Kula ve Avonos halıları yer almaktadır. İki salonu birleştiren geçiş bölümünde ise eski hattatların elinden çıkmış hilye, naat, icâzet ve katığ türünde yazı levhaları sergilenmektedir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

Çocuk Bölümü; Müzenin girişinde düzenlenmiş olan çocuk bölümü Türkiye’de ilk uygulamadır. Vitrinlerde antik çağların çeşitli çocuk oyuncakları ve kumbaralar sergilenmektedir. Ayrıca çocuklarda tarihi eserleri sevdirmek ve müzelere olan ilgiyi arttırmak amacı ile oluşturulan atölye bölümü mevcuttur. Burada basit eser onarımları, seramik, heykel, resim gibi konularda eğitsel çalışma imkanları sağlanmakta ve çocukların ürettiği eserlerde bu bölümde sergilenmektedir. (www.kulturvarliklari.gov.tr, [10.04.2014]).

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1. Türk Halı Sanatı

Çözü (arış) iplikleri üzerine, desen iplikleri ile düğüm atılarak, aralarından bir veya birkaç sıra atkı (arğaç) ipliği geçirilip sıkıştırılarak yapılan, havlı yüzü olan dokumalara halı denilmektedir. (Aytaç, 1997:86).

Halı sözü “Kalı” sözünden gelmektedir. Türk lehçelerinde “Kalı” kelimesi çeyiz kelimesine karşılık gelmektedir. Çeyiz uzun zaman kalıcı bir şey olduğundan Türkçe Kalmak mastarından “Kalı” kelimesi zamanla “halı” kelimesine dönüşmüştür. (Erdoğan, 1938’den Akt. Öztürk, 1992:9).

Arkeolojik araştırmalara göre bilinen en eski halı, Türklerin yaşadığı bölgede ortaya çıkmıştır. 1947–1949 yıllarında Orta Asya da yapılan kazılarda Rus Arkeolog Rudenko tarafından ortaya çıkarılan Pazırık halısı bilinen en eski düğümlü halıdır. Beşinci Kurganda buzullar içerisinde bulunan bu halı MÖ V. ve III. Yüzyıla tarihlendirilmiştir. 1.89 x 2 m. boyutlarında dm²’de 36000 Gördes düğüm tekniği ile dokunmuş olan bu halı St. Petersburg Hermitaj müzesinde cam çerçeve içerisinde sergilenmektedir. (Anonim 1997; Yetkin 1991; Aslanapa 1987).

Halı, atlı asker figürlerinden oluşan geniş bordür, geyik figürlerinden ikinci geniş bordür, grifonlardan bir iç ve bir dış bordür, zeminde kırmızı zemin üzerine beyaz, sarı ve mavi renklerin hakim olduğu dama tahtasına benzer bir örnek göstermektedir. (Aslanapa, 1987:9). Şekil 2’de Pazırık halısı görülmektedir.

Şekil 2. Pazırık Halısı (Aslanapa, 2005:17)

Pazırık halısından başka günümüze kadar ulaşmış en eski ve düğümlü halılar MS. 3. ve 4. yüzyıllara ait iki halıdır. Birincisi Sir Aurel Stein tarafından 1906–1908 yıllarında Doğu Türkistan’da yapılan kazılarda bulunmuş. İkincisi ise 1913 yılında Almanların kazıları ile Turfan’da çıkarılmıştır. (Özgür 1965; Aslanapa 1987; Yetkin 1991; Öney 1992; Paksoy 1993’dan Akt. Etikan, 2002:8). Pazırık halısı ile bu halı parçaları arasında oldukça uzun bir zaman boşluğu bulunmaktadır. Bulunan halılar küçük parçalar olmakla birlikte düğümlü halı tekniğinin ilerlemiş bir safhasını işaret etmektedir. Bugün Londra, Berlin ve Delhi müzelerinde saklanmaktadır. (Ölmez, 1999:22).

Türk tarihi ile gelişimini sürdüren halı sanatı, Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya gelişi ile Anadolu’da yayılmaya başlamıştır. Anadolu Türk halı sanatının temeli Orta Asya Türk halı sanatına dayanmaktadır.

Türklerin Anadolu’ya yerleştikleri 11. yüzyıldan itibaren de Selçuklu halıları dönemi başlamıştır. 1271–72 yıllarında Anadolu’dan geçen Marco Polo Seyahatname’sinde Selçuklu halılarından “dünyanın en iyi ve en güzel halıları”

olarak bahsetmektedir. (Etikan, 2002:8). Marco Polo'nun İran'dan gelip Kayseri-Sivas yolundan geçtiği bilinmektedir. Konya'dan geçtiğine dair bir belirti yoktur. Ancak seyyah Kayseri-Sivas yörelerinde dokunan halılara işaret etmiş bile olsa, bu bölgede de o dönem de Selçuklular hakim olduğundan yine Selçuklu halılarının üstünlüğünden bahsettiği anlaşılmaktadır. (Aytaç, 2006:6).

13. yüzyıl Selçuklu halılarının altın çağı olarak bilinmektedir. Bu dönemde dokunan halılar desen, renk, işçilik bakımlarından klasik bir olgunluğa erişmişlerdir. (Yazıcıoğlu, 1992:6).

1905 yılında F.R. Martin tarafından Konya Alaeddin Camii'inde bulunan 8 adet halı, Türk halı sanatının düzenli ve sürekli gelişmesinde büyük rol oynar. Bulunan halılardan üç âdeti bütün olarak kalmış büyük halılardır. Üç tanesi küçük boy halılardan kalmış büyük parça halinde, iki tanesi de büyük halılardan kalmış çok küçük parçalar halindedir. Bugün İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi olarak düzenlenmiş olan İbrahim Paşa Saray'ında sergilenmektedir. (Yetkin, 1991:7).

1930 yılında R.M. Riefstahl tarafından Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde bulunan üç adet halı parçası Anadolu Selçuklu devrine ait halıların sadece Konya'da bulunmuş halılardan ibaret olmadığını göstermektedir. Bu halılar Konya halılarının teknik ve desen özelliklerine sahiptirler. 1935–1936 yıllarında Fustat'ta 13. 14. ve 15. yüzyıllara ait 100'den fazla Anadolu halısı bulunmuştur. Bu örneklerden yedi adedi Konya Selçuklu halıları grubuna girmekte ve Anadolu Selçuklu Halılarının 14. yüzyıla kadar uzandığını göstermektedir. (Yetkin 1991; Aslanapa 1987).

Böylece Selçuklu halıları sekizi Konya'da, üçü Beyşehir'de yedisi Fustat'ta olmak üzere 18 adet örnek bulunmaktadır. Bu örnekler incelendiğinde Selçuklu halılarının genellikle geometrik ve üsluplaştırılmış bitki motiflerinden, bordürlerin ise kufi yazıdan geliştirilmiş bir kompozisyon özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır. (Aslanapa, 1987:28). Selçuklu halılarında görülen karakteristik motifler daha sonraki yüzyıl halılarında da çeşitli kompozisyonlarla devam ettirilmiştir. (Yıldırım, 2000:259).

14. yüzyıl başlarında Selçuklu halılarının geometrik motiflerin yerini hayvan figürlü motifler almaya başlamıştır. Bu durum ise halı sanatında yeni bir devrin başlangıcı olmuştur. Bu dönem halıları 13. ve 14. yüzyıl Avrupalı ressam

tarafından tablolarında sıkça görülmüştür. (Aytaç, 1982'den akt. Aytaç, 2006:11). Bu sayede halıların tarihlendirilmesi kolaylaşmıştır. Hayvan figürlü halılar üzerine ilk değerlendirmeyi Prof. Dr. K. Erdmann yapmıştır. Bu halılarda zemin genellikle küçük veya büyük karelere bölünmüş, içlerine sekizgenler ve stilize olmuş hayvan figürleri yerleştirilmiştir.

Hayvan figürlerinin yerleşim durumuna göre dört grupta incelenmiştir. Birinci grupta; tek hayvanlar veya çift ve tek başlı kartal tasvirleri olan halılar. İkinci grupta; iki ağacın ortasında bir kuş motifi olan halılar. Üçüncü grupta; geometrik motiflerin içine ya da dışına yerleştirilen tek kuş veya dört ayaklı bir hayvan figürü olan halılar. Dördüncü grupta; hayvan figürlerinin çift halde ya da bir birleri ile mücadele anlarının işlendiği halılardır. (Yetkin 1991; Aslanapa 1987).

14. yüzyıl başında Anadolu Selçuklu devletinin Anadolu'daki hakimiyeti son bulmuş ve Osmanlılar beyliği kısa zamanda Anadolu'da hakimiyet kurmuştur. 16. yüzyılda büyük bir imparatorluk olan Osmanlıların sanat faaliyetleri 14. ve 15. yüzyıllarda kökleşmeye başlamıştır. 13. yüzyıl Selçuklu halı sanatını temel alan Osmanlı halı sanatı 16. ve 17. yüzyıl boyunca gelişmiş ve Türk halı sanatına renk, motif ve desen özellikleri ile katkıda bulunmuştur.

14. ve 15. yüzyıllarda gelişen hayvan figürlü halılar giderek yerini geometrik motifli halılara bırakmıştır. 14. yüzyıl Avrupalı ressamın tablolarında görülen bu tip halılar Holbein halıları olarak yanlış tanınırlar. Çünkü ressam Holbein'in bu halıları sadece iki adetini resmetmiştir. Bu ismin bir halı tüccarı tarafından verildiği düşünülmektedir. Bu halı grubu Türk halı sanatında 15. yüzyıldan 16. yüzyıla geçişi sağlamıştır. Bu nedenle Holbein halıları yerine Erken Dönem Osmanlı Halıları olarak isimlendirmek doğru olacaktır. Erken Dönem Osmanlı Halıları dört grupta incelenir. Birinci ve ikinci grup Uşak halılarının, üçüncü ve dördüncü grup Bergama halılarının kökenini oluşturmaktadır.

Selçuklu Halılarından sonra, Türk halı sanatı ikinci parlak devrini 16. ve 17. yüzyıl Uşak ve Osmanlı Saray halıları ile yaşamıştır. Bu iki grup teknik ve desen bakımından farklı fakat öz bakımdan aynıdır.

Türk halı sanatında Uşak halıları grubunda toplanan halılar en zengin çeşitliliği olan grubu temsil etmektedir. Uşak halıları kendi içerisinde iki ana grupta

incelenir. Birincisi madalyonlu uşak halıları, ikincisi ise yıldızlı Uşak halılarıdır. Bu iki grubun hangisinin daha önce olduğunu tespit etmek zordur. Bu iki grup içerisinde en önemlisi gelişimini 18. yüzyıl'da sürdüren madalyonlu Uşak halılarıdır. Günümüze kadar çok sayıda örnek kalmış olan madalyonlu Uşak halıları içinde, 10m² olan halı örnekleri vardır. Değişen sıralar içerisinde yer almış iki şekilde madalyon vardır. Orta ekseninde yuvarlak madalyon yan eksenlerde sivri dilimli madalyon sıralanmıştır. Bu düzen bütün gelişme süresince aynı kalmıştır. Yıldızlı Uşak halıları sayıca daha küçük bir grup olup, sekiz kollu yıldızlarla küçük baklava biçimindeki madalyonların kaydırılmış eksenler üzerinde alternatif sıralanmasını gösterir. Türk halı sanatının sonsuzluk prensibini yansıtan bu halılar, 16. yüzyıl ilk yarısında ortaya çıkmalarına rağmen 17.yüzyılda görülmemiştir. (Deniz, 2000; Perdahcı, 2011; Etikan, 2002; Ölmez, 1999; Aslanapa, 1993; Yazıcıoğlu, 1992; Yetkin, 1991; Aslanapa, 1987).

Klasik Osmanlı halılarının saray çevresinde dokunan örnekleri, Türk halı sanatında Saray halıları olarak bilinmektedir. Bu halılar bir gelişme sonucunda değil birden ortaya çıkmışlardır. 1514'de Tebriz'in, daha sonra 1517'de Kahire'nin Osmanlılarca fethedilmesi Türk halı sanatında yeni teknik ve desen anlayışına yol açmıştır. 16. yüzyıl İran halı sanatından ilham almış sivri kıvrık hançer yaprakları, palmet şekilleri ve madalyonlar Türk üslubunda kullanılan natüralist lale, sümbül ve karanfil çiçekleri ile birleştirilerek yeni bir halı deseni kompozisyonu ortaya çıkmıştır. Osmanlı sarayın da, kumaş ve çini desenlerini de çizen nakkaşlar tarafından 16. yüzyıl boyunca geliştirilen üsluplar Osmanlı saray halılarında da en olgun şekilde birleşerek, Osmanlı saray sanatının bütün diğer süsleme kollarında da görülen üslup bütünlüğü ile saray halısı sanatındaki üstünlüğünü de göstermektedir. 16. yüzyıl ortasından 17. yüzyıl sonuna kadar süren Osmanlı saray halıları örnekleri zengin desen üslubu sadeleşerek devam etmişlerdir. (Aslanapa, 1993; Yetkin, 1991; Aslanapa, 1987).

18. ve 19. yüzyılda ihracata yönelik dönem başlamıştır. Bu dönemde Avrupa ülkelerinin halı taleplerini karşılamak üzere ihracata yönelik halı üretimine ağırlık verilmiştir. İzmir ve çevresi önemli üretim merkezi ve ihracat limanı olmuş bu dönemde dokunan halılarda İzmir halısı olarak adlandırılmıştır. Ancak bu dönemde dokunan halılar, teknik, renk ve desen açısından önceki yüzyıllarda dokunan halılara

erişememiştir. Bu durum karşısında bozulan halıcılığı eski haline getirmek, kontrollü halı üretimini sağlamak ve Sarayın halı ihtiyacını karşılamak amacı ile 1844 yılında Hereke halı fabrikası kurulmuştur. Hereke bucağında kurulan bu fabrika, yöreye kaliteli halı dokuma geleneğini de yerleştirmiştir. Ülkemizde hala en kaliteli halılar Hereke bölgesinde Hereke adı ile dokunmaktadır. (Sevi, 2010; Aytaç, 2006; Deniz, 2000, Aytaç, 1997; Aslanapa, 1993; Yazıcıoğlu 1992; Yetkin, 1991; Küçükerman, 1987; Aslanapa, 1987).

Bugün ülkemizin birçok bölgesinde ev halıcılığı, atölye halıcılığı ve makine halıcılığı kısmen geçmişin sanat geleneğine bağlı, daha çok ticari yönü ağırlıklı olarak sürdürülmektedir. (Karahana, 1989:137).

Kayseri, Sivas, Kırşehir, bölgesi ile Batı Anadolu'nun Isparta, Fethiye, Döşemealtı, Balıkesir, Yağcıbedir, Uşak, Bergama, Kula, Gördes, Milas, Çanakkale, Ezine, Doğu Anadolu'da Kars ve Erzurum Türk halı sanatının devam ettirildiği önemli bölgelerdir.

2.2. Döşemealtı Halıları

Döşemealtı, Burdur Antalya, Karayolunun 11.km.sinden başlayarak geniş bir düzlükte 26 farklı yerleşim yerinden oluşan bölgeye verilen addır. (Atılğan 2010:269). Antik devirlerde, yukarı bölgelerden Perge'ye ulaşan yol bu bölgeden geçtiği ve geniş taş döşemelerle yapıldığı için bu isim verilmiştir. (Eren, 1977a:35). Döşemealtı halıları ismini bu bölgeden almaktadır.

Döşemealtı halılarını yörede ilk dokuyan topluluk bugün Kovanlık köyünün halkını oluşturan Karakoyunlu Yörükleridir. Çeşitli kaynaklarda Aşağıoba köyünün de aynı Yörük kabilesinden olduğu belirtir. (Şirin, 1994:12).

Döşemealtı halıları 1960 yılına kadar sadece Kovanlık Aşağıoba ve Killik köylerinde dokunmakta ve kovanlık halısı adıyla tanınmaktadır. (Deniz ve Aydın, 2010:429). Yöre halkından edinilen bilgilere göre bu halılar Antalya iline gönderilirken Döşeme Boğazından geçmekteymiş, bu sebeple zamanla Kovanlık halısı Döşemealtı halısı ismini almıştır. Yörede hala Kovanlık halısı olarak da anılmaktadır.

Döşemealtı halılarının atkı, çözgü ve ilmesi yündür. Atkı ipliği genellikle kırmızı renklidir. (Deniz ve Aydın, 2010:430). Türk düğümü ile dokunan bu halılar seccade boyutunda genellikle kareye yakın halılardır. Döşemealtı halıları orta zeminde yer alan desenlere göre *Halelli, dallı, kocasulu, yıldızlı, camili, toplu, yastık toplu* ve *akrepli* olmak üzere sekiz gruba ayrılmaktadır.

2.2.1. Kullanılan Araç Gereçler

El dokuması halıcılıkta kullanılan malzemeler genellikle ahşap veya metalden yapılmış basit düzenekte aletlerdir. Çok fazla malzeme gerektirmeyen dokumacılık, halı tezgahı, kirkit, makas ve bıçak gibi malzemelerden oluşmaktadır.

Ülkemizde el dokusu halıcılıkta sarmalı tezgah ve germeli tezgah olmak üzere iki tip tezgah kullanılmaktadır. Döşemealtı bölgesinde yapılan araştırma sonucunda sarmalı tip tezgah kullanıldığı belirlenmiştir.

Sarmalı tip tezgahlar basit düzeneğe oluşmuş tezgahlardır. Tezgahın iki yanında bulunan ve yan ağacı denilen kısımlar taşıyıcı olarak görev yapar. Yere dik olarak duran yan ağaçları yere paralel olarak uzanan ve levent ya da merdane olarak isimlendirilen iki adet silindir şekilli parçalar birleştirmektedir. Bu parçalar kendi eksenleri etrafında 360° dönebilecek şekilde yerleştirilmektedir. Üst ve alt merdanenin üzerinde her iki tarafta da delikler bulunmaktadır. Bu delikler yardımı ile tezgahın sıkıştırma düzeneği çalışır hale gelmektedir. (Aytaç, 2006; Aytaç, 1997; Yazıcıoğlu, 1992; Allene1988).

Ahşap veya metalden yapılan bu tip tezgahlara yörede “ıstar” adı verilmektedir. Genellikle evlerin bir odasına veya bahçelere kurulan bu tezgahlar kolay takılıp sökülen taşınabilir özelliğe sahiptirler. Şekil 3’de Döşemealtı bölgesinde kullanılan sarmalı tezgah görülmektedir.

Şekil 3. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Sarmalı Tezgah (Kovanlık köyü–2012) (Mazıbaş, 2012)

Kirkit, çözgü üzerine atılan düğümleri ve düğümlerin üzerine atılan atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılmaktadır. (Aytaç, 2006; Aytaç, 1997; Yazıcıoğlu 1992). Hem ahşap hem de metal olanları da vardır. Yörede kirkite “tarak” da denmektedir. Şekil 4’de kirkit örneği görülmektedir.

Şekil 4. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Kirkit (Kovanlık köyü–2012) (Mazıbaş, 2012)

Makas, atılan ilmelerin hav boylarını ayarlamak için kullanılan araçtır. Halının yüzeyinin aynı boyda olmasını sağlar. (Yazıcıoğlu, 1992:55). İstenilen hav yüksekliğine göre ayarlanabilirler. Şekil 5’de halı makası örneği görülmektedir.

Şekil 5. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Halı Makası (Kovanlık köyü–2012) (Mazıbaş, 2012)

Bıçak, çözüğü üzerine atılan düğümü kemsek için kullanılmaktadır. Ahşap saplı ve fazla keskin değildir.

2.2.2. Dokuma Tekniği

Döşemealtı bölgesinde halı dokuma tekniği iplik hazırlama ve boyama, desen hazırlama, çözüğü çözme, gücü bağlama, çiti ve kilim örme, düğüm atma ve bitirme işlemleri aşamalarından oluşmaktadır.

2.2.2.1.İplik Hazırlama ve Boyama

Döşemealtı bölgesinde iplik hazırlama aşamasında kirmen ve kirmen tarağı kullanılmaktadır.

Kirmen, ahşaptan yapılan ve elde yün eğirmeye yarayan basit bir düzenektir. Materyali iplik haline getirmek için kullanılmaktadır. (Aytaç, 1997:7). Şekil 6'da kirmen örneği görülmektedir.

Şekil 6. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Kirmen (Kovanlık köyü–2012) (Mazıbaş, 2012)

Tarak, yapağının kirmende eğrilmeden önce liflerini aynı istikamete getirmek için kullanılan malzemedir. (Şirin, 1994:15). Yörede kirmen tarağı olarak da isimlendirilmektedir. Şekil 7’de kirmen tarağı örneği görülmektedir.

Şekil 7. Döşemealtı Bölgesinde Kullanılan Tarak (Kovanlık köyü–2012) (Mazıbaş, 2012)

Döşemealtı halılarında kullanılan atkı, çözgü ve ilme iplikleri yündür. Çözgü ipliği 3,5 numara yün ipliğın çift bükümlüdür. Çözgü ipinin rengi beyaz, boyasızdır. Atkı ipliği 2,5 mm’dir. İlme ipliği, çift kat olup 2 numara iplik kalınlığındadır. (Zaimoğlu ve Teker, 2010:173).

Döşemealtı bölgesinde iplik hazırlama yöntemi iki şekilde yapılmaktadır. Birincisi yapağının elde bükülerek ip haline getirilmesidir. İkinci yöntem ise fabrika bükümü ipliklerin kullanılmasıdır.

Yapağıdan bükülerek elde edilen iplik katkısız saf yündür. İplik haline gelmeden önce defalarca yıkanıp kirinden arındırılır. Temizlenen yapağı tarak adı verilen aletle lifleri aynı istikamete getirilir. Gevşetilip lifleri düzeltilen yün kirmende ya da çıkırıktaki ip yapılacak şekilde hav yapılır. Hav yapılan gevşek yün kirmende bükülür. Bükülen ipler çile haline getirilir. (Şirin, 1994:15).

Fabrika bükümü iplikler dokumacıların hazır olarak aldıkları ipliklerdir. Hazır olarak alınan bu iplikler yapay liflerle karıştırılarak iplik yapıldığı için boyama da iyi sonuç vermezler.

Yörede dokumada kullanılacak ipliklerin boyanma işlemi iki şekilde yapılmaktadır. Birinci yöntemde; bitkisel boyalarla yapay boyalar karıştırılarak uygulamakta, ikinci yöntemde ise, sadece yapay boyalar kullanılmaktadır.

Döşemealtı bölgesinde boyacılıkta kullanılan bitkiler sütleğen, hayıt yaprağı, baş otu, asma yaprağı, labada kökü, ezentere, limon kabuğu, saman çöpü, dut yaprağı, domates yaprağı, soğan kabuğu, mazi, palamut, nar kabuğu ve sumaktır. (Eren, 1977b:43).

Eren, (1977) yılında yayınladığı “Antalya Bölgesinde Bitkisel Boyacılık” isimli makalesinde kırmızı renk elde etmek için kökboya bitkisinin kullanıldığını, ancak zamanla kökboyanın yerini kimyasal boyaların aldığından bahsetmektedir. Şirin, 1994’de “Döşemealtı Halıları” adlı Yüksek Lisans tezinde kırmızı rengin 50 yıldır kimyasal boyalar kullanılarak elde edildiğini tespit etmiştir.

Kaynaklardan ve yöre halkından elde edilen bilgilere göre Döşemealtı bölgesinde bitkisel boyama yöntemleri 50–60 yıl kadar önce terk edilmiştir. (Şirin, 1994; Eren, 1977a)

Döşemealtı bölgesinde elde edilen bazı renklerin boyama usulleri şu şekildedir;

Kırmızı renk elde etmek için, gölgede kurutulmuş kökler, toz haline getirilir. Boyanacak olan kelep (çile) halindeki iplikler, deve pisliği ve az miktarda palamut

tozu konulmuş su içerisinde kazanda bir süre ısıtılır. Su ılık hale geldikten sonra kelepler sudan çıkarılır ve senit (hamur açma tahtası) üzerine serilir. Toz halindeki kökboya kelepler üzerine serpilir ve el yordamı ile oğulur. İşlem sırasında ihtiyaca göre ipliğe su ve toz boya serpilmeye devam edilir. Bu işlem bir saat kadar sürer. Boyayı alan kelepler bir kaba konularak bir gün bekletilir. Ertesi gün bir kazana su konulur ve kelepler tekrar kaynatılır. Kaynatma işleminden sonra kelepler meşe ağacı veya sakız ağacı küllü ile yıkanır ve asılarak kurutulur. (Zaimoğlu ve Teker 2011; Şirin 1994; Eren 1977b).

Lacivert ve mavi renk elde etmede çivit boya kullanılmaktadır. Su ile doldurulan kazanın içerisine bir kat kelep bir kat boya atılır ve limon kabuğu, şap, sığır sidiği ilave edilerek kaynatılır. Bir saat süresince kaynayan iplik kazandan çıkarılıp küllü su ile durulanıp kurumaya bırakılır. Bu işlem ile mavi renk elde edilir. Boyama işlemi sırasında siyah renk ilave edilirse lacivert renk elde edilmiş olunur. (Zaimoğlu ve Teker 2011; Şirin 1994; Eren 1977b).

Yeşil rengin elde edilmesinde, asma yaprağı, ezentere, hayıt yaprağı, baş otu, sütleğen, saman çöpü, ayva yaprağı, dut yaprağı ve soğan kabuğu kullanılmaktadır. Bu bitkilerin boyama yöntemi hemen hemen aynıdır. Su dolu bir kazan içerisine, şap ve bitki katılır. Bitkinin rengi ipliğe çıkıncaya kadar kaynatılır. İplikler başka bir kazanda kaynatılmış küllü suya batırılır ve bir gün bekletir. Daha sonra ise soğuk su ile yıkanarak içerisinde labada kökü tozu, limon ekşisi ya da sirke ile karıştırılmış çivit boya bulunan küpe bastırılır ve istenilen renk alıncaya kadar bekletilir. (Zaimoğlu ve Teker 2011; Şirin 1994; Eren 1977b).

2.2.2.2. Desen Hazırlama

Döşemealtı bölgesinde dokumacılar dokuma işlemine başlamadan önce özel olarak desen hazırlamamakta, eski desen örneklerine veya önceden dokunmuş olan halıların motiflerine bakarak dokuma işlemini yapmaktadırlar.

Döşemealtı halıları belirli desen kağıtlarına çizilmemesinin nedeni, dokunan halı çeşidinin fazla olmaması ve yıllardır dokunan desenlerin, tekrar tekrar dokunması sonucu ezberlenmesidir. (Zaimoğlu ve Teker, 2010:172).

2.2.2.3. Çözümlü Çözme

Yörede sarmalı tip tezgah kullanıldığı için çözümlü tezgah üzerinde değil ayrı bir yerde çözümlü tezgah üzerine yerleştirilmektedir.

Çözümlü çözme işleminden önce dokunacak olan halının boyutları belirlenir. Belirlenen boyuta göre boş bir alana dokunacak halının boyutu aralığında iki adet demir kazık (çözümlü demiri) çakılır. Çözümlü çözme işlemi iki ya da üç kişi ile yapılabilir. Bir kişi kazıklar arasında çözümlü ipliği ile sekiz rakamı yapacak şekilde çözümlü ipini iki demir kazığa da eşit aralıklarla götürür. Diğer kişiler de çözümlü ipliğinin başına zincir atarak bağlar.

Kazıklardan çıkarılan çözümlü ipi iki kişi yardımı ile gerginleştirilir. Hazırlanan çözümlünün tezgaha geçirilebilmesi için çubuklar alt ve üst leventlere yerleştirilir. Çözümlü gerginliği sıkıştırılmak sureti ile ayarlanır ve çözümlü çözme işlemi tamamlanır.

2.2.2.4. Gücü Bağlama

Gücü bağlama halı düğümlerinin çözümlü üzerinde durmasını sağlayacak atkı ipliklerinin, çözümlü tellerinin yarısının altından diğer yarısının da üstünden geçmesine olanak vermesi ve bunu sürekli olarak yapmaya yarayan bir işlemdir. (Altınbaş 1979, Yazıcıoğlu 1992'den Akt. Etikan ve Ölmez, 2013:13).

Yörede iki şekilde gücü bağlama işlemi yapılmaktadır. Birinci yöntemde gücü tahtası kullanılmaktadır. Gücü tahtası, (Gücü ağacı) dikdörtgen prizma, kare prizma ya da silindir şeklinde olabilen tezgahın iki yan ağacına çakılan ya da iki yan ağacı üzerinde yapılmış yuvalara yerleştirilen bir tezgah parçasıdır. (Aytaç, 1997; Yazıcıoğlu, 1992)

Birinci yöntem de kullanılan gücü tahtası tezgaha yerleştirilir. Tahtanın uzunluğunca bir ip bağlanmaktadır. Gücü bağlama işlemine sağ tarftan başlanmakta ve çözümlü bir öne bir arkaya doğru bırakılarak gücü değneğine bağlanan ipliğe sarılmaktadır. Bu işlem bittikten sonra gücü tahtasının üst kısmına arkada kalan çözümlü telleri öne gelecek şekilde varagelen tahtasından geçirilmektedir. Bu işlem varagelen tahtası yukarı çıktıkça arka taraftaki ipliklerin öne çıkmasını aşağıya indikçe tam tersinin oluşmasını sağlamaktadır.

İkinci yöntem de ise gücü ağacı kullanılmaz çözümler küçük 10 cm. boyutundaki çubuklara gücü tahtasında bağlanan yöntemle bağlanmaktadır. Çözgü enince çubuklar sıralanır. Bu işlemde atkı atma sırasında tek tek çubukları çekmek gerektiğinden uzun zaman gerektiren bir işlemdir.

2.2.2.5. Çiti ve Kilim Örne

Çiti örgüsü dokuma işlemine başlamadan önce ve halının tamamı bittikten sonra yapılmaktadır. Atılacak düğümlere sağlam bir zemin hazırlamak amacı ile yapılan çiti örgüsü, çözgü ipliklerinin paralel hale gelmesini ve ilme kısımlarının sökülmemesini önlemektedir. (Yazıcıoğlu, 1992:114).

Döşemealtı bölgesinde çiti örgüsü, çift çözgü üzerine atkı iplikleri ile zincir yapılarak örülmekte ve kirkit yardımı ile sıkıştırılmaktadır.

Kilim örgüsü; halının her iki ucunda bulunan ve halıya sağlamlık kazandıran bir dokumadır. Kilim dokunan halının boyutuna bağlı olarak 3 ya da 5 cm kadar olabilmektedir. (Yazıcıoğlu, 1992:115). Kilim örgüsüne varangelen aşağı da iken başlanmakta ve oluşan çaprazdan atkı ipliği geçirilerek kirkit yardımı ile sıkıştırılmaktadır. Varangelen ağacı yukarı alınmakta ve atkı ipliği tekrar geçirilmektedir. İstenilen ölçüye gelene kadar bu sistem devam etmektedir.

Döşemealtı halılarında kilim örgüsünün belli bir kalınlığı yoktur. Her halıda farklılık göstermektedir. Renkler zemin dokumasında kullanılan renkler ile aynıdır.

2.2.2.6. Düğüm Atma

El dokuması halıcılıkta kullanılan iki tip düğüm çeşidi vardır. Bunlardan birisi Türk düğümü (Gördes düğümü) diğeri ise İran düğümü (Pers düğümü) olarak isimlendirilmektedir. Türk düğümünde birbirinin karşıtı olan bir çift çözgü ipliğinin her ikisine de sarılmaktadır. İran düğümü ise çözgü tellerinden bir tanesine sarılmaktadır. (Yazıcıoğlu, 1992:59)

Döşemealtı bölgesinde dokunan halılarda Türk düğümü kullanılmaktadır. Yörede ilme atmak için birbirinin karşıtı olan çözgü ipliğinden ilmelik iplik arasından geçirilip, sol çözgünün önüne alınmakta ve tekrar sağ çözgünün önünden arkaya doğru geçirilerek iki çözgünün arasına alınmaktadır. Bir sıra düğüm

atıldıktan sonra sağ taraftan ve sol taraftan atkı işlemi yapılmaktadır. Yörede sıraya “sıyırdım” denilmektedir.

Düğüm atma ve atkı atma işlemi bittikten sonra ilme ipliğinin fazlası halı makası ile istenilen hav boyunda kesilir ve bu işlem her sırada uygulanmaktadır.

2.2.2.7. Bitirme İşlemleri

İlme atma işlemi bittikten sonra başlangıçtaki gibi kilim örgüsü ve çiti örgüsü yapılmaktadır. Uygun saçak uzunluğu bırakıldıktan sonra halı tezgahdan kesilmektedir. Halı üzerine kuru süpürme işlemi veya gerekiyse yıkama işlemi yapılmaktadır.

3. KAYNAK ÖZETLERİ

ALTINBAŞ (1979), Kayseri ve Kocaeli’nde üretilen ipek halıların bazı teknik özellikleri, renk, desen ve kaliteleri hakkında bilgi vermiştir. Halıların dokuma tekniklerini de aktaran yazar Hereke bölgesini araştırmanın ana merkezi olarak belirlemiş ve ipek halı üretiminin en çok yapıldığı 16 yörede, 200 dokumacıya anket uygulamıştır. Ayrıca halı dokumacılarının sosyal durumlarını ve çalışma koşullarını da araştırmıştır. Halıcılığın Türk ekonomisine sağlayabileceği yararları anlatmış ve gereken önlemler konusunda önerilerde bulunmuştur.

ASLANAPA (1987), çalışmasında Türk halı sanatının gelişim evrelerini kronolojik tarih içerisinde incelemiş ve dönemlere ait örneklerin desen, renk, kompozisyon özelliklerini, ne zaman ortaya çıktıklarını, kim tarafından keşfedildiği ve günümüzde nerede olduğu hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Ayrıca örneklerde kullanılan kompozisyon ve motif çizimlerine de çalışmasını da yer vermiştir.

ASLANAPA (1993), yazar çalışmasında Türk sanatının İslamiyet’ten önce ve İslamiyet’ten sonra iki ana başlık altında incelemiştir. İslamiyet’ten önce Türk sanatı başlığı altında, Hun sanatı, Göktürk Abideleri ve Uygur sanatlarına yer vermiştir. İslamiyet’ten sonra Türk sanatlarında Türk mimarisi, Türk halı sanatı, Türk kumaş sanatı, Türk çini sanatı, Türk keramik sanatı ve Türk minyatür sanatını incelemiştir.

AYTAÇ (1997), “Kız Teknik Öğretim” için bir el dokumacılığı rehberi olan bu kitap beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, dokumacılıkta kullanılan lifler, liflerin iplik haline getirilmesi, numaralanması ve tekstil boyacılığı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, çarpana dokumaları, tarihçesi, sınıflandırılması, kullanılan araçlar ve dokuma teknikleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Üçüncü bölümde, Düz el dokumalarının tarihçesi sınıflandırılması ve dokuma teknikleri dördüncü bölümde ise, halının tarihçesi, Anadolu ve Dünya’da halıcılık bölgeleri, halıların sınıflandırılması ve halıcılıkta kullanılan araçlardan bahsetmektedir. Beşinci bölümde mekikli dokumaların tarihçesi, dokuma teknikleri ve kullanılan araç gereçler hakkında bilgiler vermiş ayrıca kumaş analizinden de bahsetmiştir.

AYTAÇ (2006), yazar, çalışmasında halıcılığın tarihçesi hakkında bilgi verdikten sonra, iplik numaralandırma sistemleri, dokuma liflerinin sınıflandırılması, yün iplik boyamacılığı, dokumacılıkta kullanılan desen ve motiflerin sınıflandırılması ve

simgesel anlamları, halıların sınıflandırılması, desen hazırlama teknikleri, atölye ve halıcılıkta çalışma sistemleri, halı atölyelerinde bulunması gereken aletler ve çalışma sistemleri, örgü ve düğüm çeşitleri, ilmek kesimi ve kırkım, desenin halıya tatbiki, kalite, ebat hesaplamaları, kaliteyi etkileyen sebepler ve tamir ve bakımı, yöresel Türk halılarının teknik özellikleri, yörelere göre Türk halıları, mekikli dokumalar ve kirkitli el dokumaları hakkında bilgiler vermiştir. El dokusu halı sanatını detaylı bir biçimde incelemiştir.

DENİZ (2000), çalışmada Anadolu ve Asya'da hüküm süren Türk Devletleri'nin dokumaları ve günümüzdeki durumları ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyetleri'ndeki halı ve düz dokuma yaygılar, ülke ismine göre alfabetik sırayla verilmiştir. Dokumalar boylara göre ele alınmış, malzeme, renk, teknik özellikler, motif ve dokuma türlerine göre bir anlatım sırası izlenmiştir. Halılar ile düz dokuma yaygılar bir arada, birbiriyle karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Anadolu halı ve düz dokuma yaygılarında ise, dokundukları merkeze göre, dokuma malzemeleri, dokuma tekniği, renk, motif özelliği ve türlerine göre ele alınıp incelenmiştir.

EREN (1977a), çalışmasında Döşemealtı halılarını incelemiş eski ve yeni halılar olarak sınıflandırma yapmıştır. Döşemealtı halılarının renk, motif ve desenlerinde ki değişimlerden bahsetmiş ve döşemealtı halılarına ait olmayan motif ve kompozisyonları belirtmiştir.

EREN (1977b), çalışmada Döşemealtı bölgesinde yapılan bitkisel boyacılıktan bahsetmiştir. Bazı renklerin elde edilışinden ve boyama usulünde de değinen yazar, boyacılıkta kullanılan terimlerin yöresel isimlerine de yer vermiştir.

ETİKAN (2002), Muğla ilinde yaptığı araştırmada, yörede dokunan halıları büyüklüklerine göre taban halısı, yarım taban halısı, 120'lik halı, çeyrek, seccade, Karacahisar seccade ve paspas şeklinde sınıflandırmıştır. Araştırma kapsamına aldığı 114 halının en-boy ölçüleri, yüzey alanları, boy-en oranları, m² ağırlıkları, toplam ağırlıkları, düğüm şekilleri, hav yükseklikleri, kilim örgü enleri, saçak uzunlukları ve kaliteleri saptamıştır. 260 adet iplik örneği üzerinden kullanılan ilme, çözgü ve atkı ipliklerinin cinsi, numarası, büküm sayısı ve % uzama değerlerini belirlemiştir. Ayrıca 226 dokumacı ile yaptığı karşılıklı görüşme yöntemi ile, dokuyucuların

demografik özellikleri, çalışma ortamları, dokuma işleminden kaynaklanan sağlık sorunları ve ekonomik durumları ile ilgili bilgiler vermiştir.

ETİKAN ve ÖLMEZ (2013), çalışmada dokumacılığın yoğun olarak yapıldığı Muğla iline bağlı, Bodrum, Fethiye, Marmaris ve Milas ilçeleri ve bu ilçelere bağlı belde ve köyler'de bulunan kirkitli dokumaları araştırma kapsamına alınmış, örneklerin renk, motif ve desen özelliklerini belirlemiş, katalog çalışması yapılmıştır. Ayrıca bulunan örneklerin teknik özellikleri hakkında da bilgi verilmiştir.

ÖLMEZ (1999), çalışmada Niğde ilinde dokunan el dokuması yün halıları teknik özelliklerine göre Arısamah, Yahyalı, Niğde-Yörük, Niğde-Avşar ve Niğde-Kars olarak 5 gruba ayırmıştır. Halıları büyüklüklerine ve kullanımlarına göre ise, kelle, seccade, çeyrek, yolluk, somya, sedir, minder, yastık ve çanta şeklinde sınıflandırmıştır. 375 adet halının en-boy ölçüleri, yüzey alanları, boy-en oranları, m² ağırlıkları, toplam ağırlıkları, düğüm şekilleri, hav yükseklikleri, kilim örgü enleri, saçak uzunlukları ve kaliteleri tespit etmiştir. 246 adet iplik örneği üzerinden kullanılan ilme, çözgü ve atkı ipliklerinin cinsi, numarası, büküm sayısı ve % uzama değerlerini belirlemiştir. Çalışmasında 350 dokumacı ile yaptığı karşılıklı görüşme yöntemi ile, dokuyucuların demografik özellikleri, çalışma ortamları, dokuma işleminden kaynaklanan sağlık sorunları ve ekonomik durumları ile ilgili bilgilere de yer vermiştir.

ÖZKAN (2003), çalışmada Simav yöresi ilçe merkezi ve köylerinde halıcılığın geçmişteki ve günümüzdeki durumu araştırılmıştır. Yörede 1980 yılına kadar dokunmuş fakat günümüzde dokunmayan tipteki halıların ve günümüzde halen dokunmakta olan halıların bazı teknik özelliklerini belirlemiştir. Yörede yaptığı incelemede cami ve evlerde bulunan 143 adet eski halı, günümüzde dokunmuş 210 adet halı ve 460 adet iplik örneğini araştırma kapsamına almıştır. Ayrıca yöredeki halı dokumacılara anket uygulamış, dokumacıların çalışma koşullarını, dokumadan kaynaklanan sorunları, demografik özellikleri ve ekonomik durumları belirlemiştir.

ÖZTÜRK (1992), yazar çalışmasında Balıkesir Sındırgı yöresinde dokunan Yağcıbedir halılarını incelemiştir. Yağcıbedir halılarını renk, motif, bordür sayısı boyut değişimlerini dikkate alarak Geleneksel ve Bozulmuş Yağcıbedir halıları olmak üzere iki grup altında kronolojik sıra ile vermiştir. Ayrıca araştırma kapsamına

aldığı halıları Yağcıbedir yöresine yakın yörelerde dokunan halılarla karşılaştırmış, etkileşim oranlarını belirterek değerlendirmiştir.

ŞİRİN (1994), “Döşemealtı Halıları” adlı yüksek lisans tezinde, 33 adedi Kovanlık, Aşağıoba ve Karataş köylerinden, 12 adedi ise halı katalogları ve yazılı kaynaklardan seçilmiş 45 adet Döşemealtı halısını incelemiştir. Bu halıların en boy ölçümlerini, kalitelerini, kullanılan renk ve motiflerini, dokunduğu tarihi yaptığı gözlem ve ölçümlere dayanarak belirlemiştir. Ayrıca çalışmasında incelediği Döşemealtı halılarında kullanılan motif ve bordür çeşitlerinin çizimlerini yapmıştır.

TÜRKMEN (2001). Orta Asya Türkmen halılarının esas alındığı bu çalışmada yazar, Türkmenlerin ana yurdu ve yayılma sahaları, gelenekli Türkmen halıları ve çadırı, Anadolu’da Türkmen halıcılığına dair tarihi belgeler, erken tarihli orta Asya Türkmen halılarına ışık tutan bazı Doğu Türkistan ve Anadolu dokuma örnekleri, Orta Asya Türkmen halıları ile tarihi Anadolu Türk halılarının ortak özellikleri konularına değinmiştir.

YAZICIOĞLU (1987), Kayseri ilinde yaptığı araştırmada yörede dokunan el dokuması yün halıların kalite, renk, desen, en-boy ölçüleri, yüzey alanları, düğüm şekilleri, gibi özelliklerini incelemiştir, dokuma tekniği, el dokuması halıcılıkta kullanılan araç gereçleri anlatmıştır. İpliklerin cinslerini, numara, büküm ve uzama değerlerini belirlemiştir. Ayrıca yazar, halıcılıkla uğraşan kamu kuruluşlarının da yardımıyla dokunan halıların standartlara tam uygunluğunu sağlayacak bir denetlemenin getirilmesi, geliştirilmesi ve bu konu ile ilgili eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerektiği konusunda önerilerde bulunmuştur.

YAZICIOĞLU (1992), el dokuması halıcılığın tarihçesi ve Türkiye’de el dokusu halıcılığın bugünkü durumuna değinen yazar. El dokuması halıcılığı yaygınlaştırabilme imkanlarından, bu alanla uğraşan kamu kuruluşlarından ve el dokusu halıcılığın ülkemizdeki sorunların da bahsetmiştir. Ayrıca el dokuma sanatında kullanılan araç gereçler, dokuma tekniği, desen ve bitirme işlemleri hakkında da detaylı anlatımlarda bulunmuştur.

YETKİN (1991), yazar, Türk halı sanatının 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar ki gelişmesini tarihi bir akış içerisinde incelemiştir. Ayrıca kesin gruptandırmaya girmeyen halılara da çalışmasını da yer vermiştir.

ZAİMOĞLU ve TEKER (2011), Antalya'nın Döşemealtı ilçesine bağlı Kovanlık köyü ve Döşemealtı halılarının tarihi hakkında bilgi vermiş, Döşemealtı halılarında kullanılan renk, motif ve desen özelliklerini açıklamışlardır. Ayrıca bazı renklerin boyama işlemleri hakkında bilgi vermişlerdir. Döşemealtı halılarının devam ettirilmesi ve bozulan teknik özelliklerini tekrar kazanabilmesi için yapılan girişimlerden de bahsetmişlerdir.

4.MATERYAL VE YÖNTEM

4.1.Materyal

Araştırma Antalya ilinde yürütülmüştür. Antalya ili Döşemealtı bölgesinin geleneksel Döşemealtı halılarının günümüzdeki durumu ve yaşadığı değişimin tespit edildiği bu çalışmanın materyalini, Antalya Müzesi envanterine kayıtlı Döşemealtı halıları, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın geleneksel el dokuması halılar için hazırladığı katalogda yer alan Döşemealtı halıları, Döşemealtı ilçesine bağlı Kovanlık, Killik, Aşağıoba, Ilıca ve Camili köylerinde dokunan el dokuması halılar ile Antalya Kaleiçi bölgesinde satışa sunulan Döşemealtı halıları, bu halıların fotoğrafları ve konu ile ilgili literatür oluşturmuştur.

Antalya müzesinden 14, Kovanlık köyünden 14, Aşağıoba köyünden 4, Camili köyünde 1, Ilıca köyünde 2, Killik köyünde 3, Kaleiçi'nde 13 ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının Türk El Dokuması Halı Katalogundan 5 adet olmak üzere toplamda 56 adet Döşemealtı halısı araştırma kapsamına alınmıştır.

4.2. Yöntem

13.04.2012 tarihinde Antalya Müze Müdürlüğü ile görüşülmüş gerekli izinler alınmış 17.04.2012 tarihinde Antalya Müzesi teşhir salonu ve arşivinde bulunan Döşemealtı halıları üzerinde çalışma yapılmıştır. Döşemealtı ilçesinde el dokuması halıcılık ile uğraşan köyler tespit edilmiş, Temmuz 2012 yılında halı dokuma uğraşının devam ettiği, Kovanlık, Aşağıoba, Camili, Ilıca ve Killik köylerine ziyaretlerde bulunulmuştur. Ayrıca Antalya Kaleiçi'nde halı satış mağazalarında bulunan Döşemealtı halıları da Mart 2013 yılında yapılan araştırma ziyaretlerinde belirlenmiştir.

Araştırma kapsamına alınan halı örnekleri incelendiğinde yakın tarihte görülen en belirgin değişimin 1990 yılında dokunan bir örnekte olduğu tespit edilmiş ve bu nedenle 1990 yılı ve sonrasında dokunan halılar günümüz halıları olarak değerlendirilmiştir.

Geleneksel Döşemealtı halıları ve günümüz Döşemealtı halıları olarak iki grupta toplanan örnekler Ek'ler bölümünde yüzey şeması çizimleri, motif çizimleri ve bazı teknik özellikleri ile birlikte verilmiştir. Renk, motif ve desen özelliklerinin

belirlenmesinde karşılıklı görüşme yöntemi ile yöre halkından alınan bilgiler ve konu ile ilgili literatürden yararlanılmıştır. Geleneksel Döşemealtı halılarının renk, motif ve desen özellikleri belirlendikten sonra günümüz Döşemealtı halıları ve bu halılarda görülen değişim incelenmiştir. Elde edilen verilere dayanarak Döşemealtı halılarının renk, motif ve desen özelliklerinde görülen değişim ortaya konulmuştur.

Araştırma kapsamına alınan halıların motiflerinin ve yüzey şemalarının çizimleri bilgisayar ortamında Corel Draw X5 programı kullanılarak yapılmıştır.

Antalya Müzesi arşivinde bulunan dört adet halının en boy ölçümü ve dm²'deki düğüm sayılarının ölçümleri yapılabilmiş, on adet halının envanter numarası, müzeye geliş tarihi, ait olduğu yüzyıl ve en boy ölçüleri müze envanter kayıtlarına göre belirlenmiştir. Ayrıca T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının kataloğundan ulaşılan halı örneklerin ait olduğu yüzyıl ve en boy ölçüleri katalog da yer alan bilgiler temel alınarak verilmiştir.

Döşemealtı ilçesine bağlı Kovanlık, Aşağıoba, Camili, Ilıca ve Killik köylerinde ve Antalya merkez Kaleiçi'nde yapılan araştırma sonucu elde edilen halıların tarihlendirilmesi dokumacıların verdiği bilgiler temel alınarak verilmiştir. Halıların en-boy ölçümleri, şerit metre yardımı ile halının eninde üst uç, alt uç ve ortasından, halının boy ölçüsünde sağ kenar, sol kenar ve ortasından ölçümler yapılmış elde edilen değerlerin ortalaması alınmış ve en-boy değerleri belirlenmiştir. Desimetrekaredeki düğüm sayısı belirlemede, halının sırt kısmından cetvel yardımı ile 10 cm ende ve 10 cm boyda bulunan düğüm sayıları sayılmıştır.

Halıların en-boy ölçümleri ile desimetrekaredeki düğüm sayılarının belirlenmesi Altınbaş, (1979), Yazıcıoğlu, (1982) esas alınarak yapılmıştır.

5. BULGULAR

5.1. Geleneksel Döşemealtı Halıları

Geleneksel Döşemealtı halıları, Döşemealtı bölgesinde bulunan Kovanlık, Aşağıoba, Killik, Ilıca ve Camili köylerinde yapılan araştırma sonucunda tespit edilen halılar, Antalya Müzesi envanterine kayıtlı Döşemealtı halıları ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının beş ciltlik “Türk El Dokuması Halılar” katalogunda yer verilen Döşemealtı halıları temel alınarak renk, motif ve desen özellikleri bakımından incelenmiştir.

Döşemealtı halılarının atkı, çözgü ve ilmesi yündür. Atkı ipliği genellikle kırmızı renklidir. (Deniz ve Aydın, 2010:430). Türk düğümü ile dokunan bu halılar seccade boyutunda genellikle kareye yakın halılardır. Araştırma kapsamına alınan geleneksel Döşemealtı halıları incelediğinde en küçük ebadın 71x120 cm, en büyük ebadın ise 143x196 cm olduğu belirlenmiştir.

Döşemealtı halılarında kontrast renkler bir arada kullanılmaktadır. Kırmızı ile yeşil, kırmızı ile lacivert, turuncu ile mavi genellikle yan yana yer almıştır. Siyah renk ise motif hangi renk olursa olsun kontur rengi olarak kullanılmıştır. Bu halılarda geleneksel olarak sıklıkla kullanılan renkler; lacivert, bordo, kırmızı, koyu yeşil, fıstık yeşili, devetüyü, açık ve koyu mavi, turuncu, kavuniçi, gülkurusu, beyaz ve siyahtır. Zemin renginde en çok kullanılan renkler kırmızı, lacivert, bordo ve yeşildir. (Eren, 1977b:35). Bu renkler sütleğen, hayıt yaprağı, baş otu, asma yaprağı, labada kökü, ezentere, limon kabuğu, saman çöpü, dut yaprağı, domates yaprağı, soğan kabuğu, mazi, palamut, nar kabuğu ve sumak bitkileri ile elde edilmektedir. (Eren, 1977b:43)

Döşemealtı halıları dikdörtgen kompozisyonlu ve mihraplı olmak üzere iki ayrı grupta incelenmektedir. Mihraplı halılar tek mihraplı ve çift mihraplı olmak üzere kendi içerisinde iki gruba ayrılmaktadır. (Şirin, 1994:23). Araştırma kapsamına alınan örneklerde dikdörtgen kompozisyon türü genellikle *halelli*, *camili*, *kocasulu* ve *yıldızlı* halılarda (Şekil 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 22, 23, 25), çift mihraplı halılar *dalli*, *toplu*, *kocasulu* ve *akrepli* halı örneklerinde görülmektedir. (Şekil 15, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 27). Şekil 26’da görülen *camili* halı tek mihrap özelliği taşımaktadır. Ancak *yıldızlı* ve *kocasulu* halılar dikdörtgen ve çift mihraplı grupta da

görülmektedir. Şekil 25’de dikdörtgen kompozisyon özelliği görülen *yıldızlı* halı Şekil 24’de çift mihraplı halı özelliği göstermektedir. Aynı durum *kocasulu* halı için de geçerlidir. Şekil 22’de dikdörtgen kompozisyon özelliği, Şekil 21’de mihraplı kompozisyon görülmektedir.

Döşemealtı halıları desen kompozisyonlarına göre gruplara ayrılmakta, diğer Anadolu halıları gibi desenlerine göre de isimlendirilmektedir. (Şirin 1994; Eren 1977a). Döşemealtı halıları orta zeminde yer alan desenlere göre *Halelli*, *dallı*, *kocasulu*, *yıldızlı*, *camili*, *toplu*, *yastık toplu* ve *akrepli* olmak üzere sekiz gruba ayrılmaktadır.

Araştırma kapsamında ele alınan örneklerden ve kaynaklardan alınan bilgiler doğrultusunda geleneksel Döşemealtı halıları orta zeminde yer alan desenlere göre şu şekilde sınıflandırılmaktadır;

Halelli Halılar; Döşemealtı halılarında en eski zemin deseni olarak *halelli* halılar kabul edilmektedir. (Eren, 1977a:39). Bu kompozisyondaki halılar renk yönünden canlı ve motif yönünden zengindirler. Araştırma kapsamına alınan 8 adet geleneksel *halelli* halısı incelendiğinde (Şekil. 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16), bu tip halılarda genellikle zemin renginin yeşil olduğu ve üzerindeki motiflerin kırmızı renk kullanarak dokunduğu tespit edilmiştir. Genellikle dikdörtgen kompozisyonlu dokunan, *halelli* halılarının zaman zaman mihrap içerisinde de kullanılmaktadır. Şekil 15’de verilen halı tipi buna örnek teşkil etmektedir. *Halelli* halı kompozisyonlarında sıklıkla kullanılan motifler, *arap* (Şekil 8b), *el* (Şekil 8a), *kıvrım* (Şekil 8c), *yantır* (Şekil 10b), ve *şingır* (Şekil 10c) motifleridir.

Şingır motifi bazı kaynaklarda *damga* motifi olarak da geçmektedir. boylar *şingır* (*damga*) motifini halılarında, kilimlerinde kendine özgü bir tanıma işareti olarak kullanmaktadır. *Şingır* (*damga*), motifi karışan, kaybolan halıların hangi boya ait olduğunun bulunup tanınması için dokunmaktadır. *El* motifi nazar inancına karşı korunmak için kullanılmaktadır. (Ateş, trhz.:58). *Kıvrım* motifi, Anadolu halı ve kilimlerinde *kurt izi*, *kurtağzı* ve *canavar ayağı* olarak isimlendirilmekte ve korunmak amaçlı kullanılmaktadır. (Erbek, 2002:158).

Halelli halılarda, İslam sanatı süsleme prensiplerinden birisi olan sonsuzluk prensibine göre, motifler dikkati herhangi bir noktada toplamaksızın zeminde yayılıp,

kompozisyonun bordürlerden sonra da devam edeceği hissini uyandırmaktadır. (Eren, 1977a:39). Araştırma kapsamına alınan *halelli* halılarda en çok altı en az dört bordür kullanıldığı görülmektedir. Örneklerde sıklıkla kullanılan bordürler, *tutmaç suyu* (Şekil 8e), *bulanık* (Şekil 8g), *deve suyu* (Şekil 9c) ve *kocasu* (Şekil 10d) olarak adlandırılan desenleridir.

Dallı Halılar; Bu tür kompozisyonlar genellikle küçük ebatlarda dokunmaktadır. (Şekil 17, 18, 19, 20). *Dallı* halılarda ana motif *dal* (Şekil 17a) motiftir. *Dal* motifine yörede “*tırnaklı çiçek*” de denilmektedir.

Dal motifleri mihrabın içinde uzanan çizginin her iki tarafında dizilirler. Bu çizginin ortasında *akrep* veya *pıtrak* motifi bulunmaktadır. Mihrap kemeri *kıvrım* motifleri ile çevrelenmektedir. Mihrabın dış kısmında *mersin yaprağı* (Şekil 11a) veya *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi kullanılmaktadır. Şekil 17’de görülen örnekte köşe motifi olarak *pıtrak* (Şekil 17b) motifi, Şekil 18 ve Şekil 20’de görülen örnekte *heybe suyu*, Şekil 19’da görülen örnekte ise *mersin yaprağı* motifinin kullanıldığı görülmektedir.

Dal motifi *yarım pıtrak* motifine benzer. Anadolu halı ve kilimlerinde sıklıkla kullanılan bu motif, bir tür dikenli bitki olan *pıtrağın* üzerinde bulunan bu dikenlerin kötü gözün nazar olarak adlandırılan zararlı etkilerini uzaklaştıracağına inanıldığı için dokunmaktadır. Aynı zamanda bolluk simgesi olarak da dokumalarda yer almaktadır (Erbek, 2002:108).

Araştırma kapsamına alınan *dallı* halılarda en az iki en çok dört bordür kullanıldığı görülmektedir. Geniş bordürlerde *tutmaç topu*, dar bordürlerde, *motor izi* (Şekil 9e), *çiçekli su* (Şekil 17c) ve *rozet* (Şekil 19b) motiflerinin sıralanmasından oluşan desenler görülmektedir.

Kocasulu Halılar; *Kocasu* (Şekil 21a) deseni dört adet *koçboynuzu* motifinin boynuzları dışa gelecek şekilde birleşiminden oluşmaktadır. Ana motifin orta kısmında ise *dolaşık top* (Şekil 8d) motifi kullanılmaktadır. (Şirin, 1994; Eren, 1977a)

Koçboynuzu motifi, güç kuvvet ve erkeğin koruma gücünün simgesi olarak Anadolu halı ve kilimlerinde sıklıkla yer alan bir motiftir (Erbek, 2002; Ateş, trhz.)

Bu tip halılarda zemin kompozisyonu çoğunlukla mihraplı olarak dokunmaktadır. Ancak zaman zaman dikdörtgen kompozisyonlu olarak da dokunan örnekler bulunmaktadır. (Şirin, 1994:32). Şekil 21’de görülen halı çift mihraplı kompozisyon, Şekil 22’de görülen halı dikdörtgen kompozisyon örneği teşkil etmektedir. Dikdörtgen kompozisyonlu örneklerde, orta zemin de sıralanmış üç adet *kocasu* motifinin kenarlarını *şingir* motifi doldurmaktadır. Mihraplı zeminlerde mihrap kemeri *kıvrım* motifleri ile çevrelenmektedir. Mihrap içerisinde *kocasu* motifi, mihrabın dış kısmında da *heybe suyu* veya *ibrik* (Şekil 21b) motifi yer almaktadır.

Araştırma kapsamına alınan kocasulu halı örneklerinde kullanılan bordürler, *kocasu*, *tutmaç topu* ve *deve suyu* desenleri ile dokunmuştur.

Yıldızlı Halılar; Günümüzde çok az dokunan bir halı tipidir. *Yıldız* (Şekil 23a) motifleri, eşkenar sekizgenlerin içerisinde yer almaktadır. (Şirin, 1994:29). Bu motif Döşemealtı halılarında sekiz köşeli olarak kullanılmaktadır. Sekiz köşeli *yıldız* motifi doğumdan ölüme kadar olan yaşam çizgisini ifade etmektedir. (Ateş, trhz.:61). Anadolu halı ve düz dokumalarında sıklıkla rastlanan bu motifi, dokumacılar mutluluğu ve sonsuzluğu anlatmak için kullanmaktadırlar (Ölmez, 2012; Görgünay, 2001; Purdon, 1996; Ateş, 1995; Çoruhlu, 1989).

Yıldız desenli halılarda genellikle zemin dikdörtgen kompozisyonludur. Ancak çift mihraplı kompozisyon özelliği gösteren örneklere de rastlanmaktadır. (Şirin, 1994:29). Şekil 23 ve Şekil 25’de görülen halı örneklerinde zemin dikdörtgen kompozisyonludur. *Yıldız* motifleri zemini kaplayacak şekilde eşit aralıklarla sıralanmıştır. Şekil 24’de çift mihraplı zemin özelliği gösteren örnek görülmektedir. Mihrabın iç kısmında *yıldız* motifleri simetrik bir şekilde sıralanmıştır. Kenarlara doğru *yıldız* motifinin boyutu küçülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan *yıldızlı* halı örneklerinde en fazla üç bordür en az bir bordür bulunmakta ve *tutmaç topu*, *deve su* (Şekil 10c), ve *bulanık* desenleri görülmektedir.

Camili Halılar; *Camili* desenli halılarda kullanılan motifler *camili* (Şekil 26b), *ambarlı su* (Şekil 26a), *mersin yaprağı topu* ve *ibrik* motifleridir. Cami motifi kutsal mekanı temsil etmektedir. İbrik motifi, abdest ibriğinin stilize edilmiş halidir.

Gündelik yaşamda ibadete hazırlık için sıklıkla kullanılan ibrik, temizliğin ve arınmanın sembolü olarak dokumalarda yer almakta ve insanı günahlarından ayıran kutsal suyu ifade etmektedir (Paquin, 1983; Ateş, trhz.).

Camili halılar hem dikdörtgen hem de mihraplı kompozisyonlu olarak dokunmaktadır. (Şirin, 1994:49). Şekil 26’da bulunan örnek mihraplı halılar grubundan tek mihraplı kompozisyon özelliği göstermektedir. Araştırma kapsamına alınan geleneksel Döşemealtı *camili* desenli halılar içerisinde dikdörtgen kompozisyon özelliği gösteren örneğe rastlanılmamıştır. Mihraplı kompozisyonda dokunan halılarda zemin iki parçaya bölünmektedir. Alınlık bölümü mihrap nişi ile ikiye ayrılmakta, köşelerde de *heybe suyu* motifi bulunmaktadır. Mihrabın içerisinde *ambarlı su* motifi Bu motifin kenarlarında *yıldız* ve *ibrik* motifi yer almaktadır. Mihrap kemeri *kıvrım* motifleri ile çevrelenmektedir. İkinci kısımda üç adet *camili* motifi bulunmaktadır. Dikdörtgen kompozisyonlu dokunan halılarda ise zemin üç parçaya ayrılmaktadır. Üst ve alt uçlarda üç adet *camili* motifi sıralanmakta, orta zeminde ise *ambarlı su*, *ibrik* ve *yıldız* motifleri yer almaktadır (Zaimoğlu ve Teker, 2011:177).

Toplu Halılar; *Toplu* halılar mihraplı halı grubu içerisinde yer almaktadır. Orta zeminde artı şeklinde sıralanan motiflere *top* (Şekil 27a) adı verilmektedir (Şirin, 1994:35).

Genellikle zeminde üç adet *top* motifi sıralanmaktadır. Bu motiflerin alt ve üst uçlarında *pttrak*, *Mehmetçik çiçeği* “*merdivenli eğik*” (Şekil 20b) ve *mersin yaprağı topu* bulunmaktadır. Motif aralarında çoğunlukla halının uzun kenarında bulunan kıvrımlarla oluşmuş nişler karşılıklı olarak *şingir* motifi ile doldurulmaktadır. Nişlerin bulunmadığı halılarda yan boşluklar *dal* motifi, *yıldız* motifi ve *mersin yaprağı topu* motifi ile doldurulmaktadır. Mihrap köşelerinde *heybe suyu* motifi bulunmaktadır. (Şirin, 1994; Eren 1977a). Şekil 27’ de görülen halı *toplu* halılara örnek teşkil etmektedir.

Yastık Toplu Halılar; Bu halılar da mihraplı halılar grubu içerisinde yer almaktadır. *Elibelinde* motifinin dört adedi, el kısımları dışa gelecek biçimde birleştirilerek zemin motifi elde edilmektedir. Bu dörtlü gruba *yastık top* (Şekil 28b) adı verilmektedir. *Yastık top* motifinin ortasında *rozet* motifi bulunmaktadır. Mihrap

kemerinin dış kenarları *kıvrım* motifleri ile çevrelenmiştir. Mihrabın dış kısmında, köşelerde *heybe suyu* motifi kullanılmaktadır. (Şirin, 1994:34). Şekil 28’de görülen örnek bu halı grubunun özelliklerini yansıtan bir örnektir.

Bereket amacı ile dokunan *elibeline* motifi, doğurganlık, bitkilerin ve hayvanların çoğalmasını sağlamak ve eve bereket getirmek gibi inançlarla dokunmaktadır. (Ateş, trhz.:28). Motifin ortasında yer alan *rozet* motifi, haç formundadır. Dört ucunun yöneldiği dört yönden kuzey gökyüzünü, güney yeryüzünü, batı iyiliği, doğu kötülüğü işaret etmektedir. (Erbek, 2002:134). Şekil 28’de görülen halı *yastık* toplu halılara örnek teşkil etmektedir.

Akrepli Halılar; Mihraplı halılar grubu içerisinde yer almaktadır. (Şirin 1994:37). *Akrepli* halılar adını zeminde bulunan ve dik olarak yerleştirilmiş eşkenar dörtgen içerisine dokunan *akrep* (Şekil 39a) motiflerinden almaktadır. Akrep motifi korunma amaçlı motiflerden biridir ve sembolik olarak şeytanın ruhunu temsil etmektedir. Nasıl ki nazardan korunmak için göz şeklinde nazarlık takılıyorsa, akrepten korunmak için de dokumacılar akrep motifini halı ve kilimlerinde kullanmaktadırlar. (Erbek, 2002:154).

Akrepli halılarda, mihrap kemerinin içerisinde eşkenar dörtgenler ve onların merkezlerinde de *akrep* motifleri yer almaktadır. Eşkenar dörtgenlerin etrafı ve mihrap kemeri dışı doğru *kıvrım* motifleri ile çevrelenmekte, kenar boşluklarda *dal*, *pttrak* ve *mersin yaprağı topu*, mihrabın dış kısmında, köşelerde de *heybe suyu* motifi dokunmaktadır. (Şirin 1994; Eren 1977a).

Geleneksel Döşemealtı halılarının kenar bordürleri kullanılan motiflere göre isimlendirilmektedir. Bordüre yörede “su” denilmektedir. (Çimrin, 2010’dan akt. Zaimoğlu ve Teker, 2011:177). Geniş bordürlerde “*kocası, nacaklı su, büyük albay suyu, göde İbrahim suyu, lale suyu, ve deve su*” dar bordürlerde ise “*bulanık, çingilli aksu (gömlek yanışı), motor izi suyu, tutmaç topu, küçük tutmaç suyu, kırmızı toplu su, mersin yaprağı suyu ve küçük albay suyu*” kullanılmaktadır. (Eren, 1977a:36). *Kocası, deve su, tutmaç topu, küçük tutmaç topu, bulanık ve kırmızı toplu su* desenleri Döşemealtına ait geleneksel bordürlerdir. Diğer bordür desenleri ise yöreye zaman içerisinde girmiş ve geleneksel bordürlerle bir arada kullanılmıştır. (Şirin, 1994; Eren, 1977a).

Geleneksel Döşemealtı halılarında kullanılan bordürlerin desenleri ve kullanılan bazı motiflerin anlamları şu şekildedir.

Kocasu, deseni (Şekil 10d) çoğunlukla Döşemealtı halılarının enli bordürlerinde yer almaktadır. (Şekil 10, 12, 21, 22, 27). Bu desende ana motif *koçboynuzudur*. *Koçboynuzu* motifini *yantır* motiflerini birbirine bağlamaktadır. *Kocasu* ile *yantır* motiflerinin arasında kalan boşluğu *şingir* motifleri doldurmaktadır. *Kocasu* motifi Döşemealtı halılarında orta zemin ve bordür deseni olarak kullanılmaktadır. (Eren, 1977a:36). Şekil 21’de görülen halı örneğinde *kocasu* motifi hem orta zemin hem de bordür motifi olarak kullanılmıştır.

Tutmaç topu (tutmaç suyu), Döşemealtı halılarında çok kullanılan ve kökü çok eskilere dayanan bir bordür desendir. *Tutmaç topu* deseni (Şekil 8e) verev yerleştirilmiş *koyungözü* motiflerinin arasına yerleştirilmiş iri sekizgen çiçek şeklinde *yıldızlar* motiflerinden meydana gelmektedir. *Koyungözü* dizilerine “*Boncuk*”, yıldızlara “*tutmaç topu*” ve köşelerdeki üçgen şekillere de “*bıçak ucu*” denilmektedir. *Tutmaç topunun* daha küçük şekline orta zeminde de rastlanmaktadır. Bu şekilde kullanılan tutmaç topuna “*Mersin yaprağı topu*” denilmektedir. Tutmaç topu deseninin bazı Bergama halılarında da dokunduğu görülmektedir. (Eren, 1977a:37).

Deve suyu, Döşemealtı halılarının en eski bordür çeşididir. *Deve suyunda* (Şekil 10e) motif ilk bakışta kuş tesiri bırakmakta fakat dokumacılar tarafından deveden esinlenerek meydana getirildiği söylenmekte ve bu isimle anılmaktadır. (Eren, 1977a:36). Deve göçebe toplumların en önemli ulaşım ve yük taşıma aracıdır. Türk kültüründe de bu özelliğinden dolayı günlük yaşamın bir parçası olan deve dokumalarda sıklıkla motif olarak yer almaktadır.

Göde İbrahim suyu, deseni (Şekil 9d) yöreye halı tüccarı Göde İbrahim tarafından getirildiği için bu ismi aldığı söylenmektedir. (Eren 1977a; Seyirci 1994). Bu desende ana motif tamamen geometriktir. Bu geometrik motiflerin arasında *koçboynuzu* motifleri yer almaktadır. Bu bordür deseni Kafkas ve Orta Asya Türk halılarında da görülmektedir. (Eren, 1977a:37). Şekil 9’da görülen enli bordür *göde İbrahim suyu* desenine örnek teşkil etmektedir.

Motor izi suyu, (Şekil 9e) daha çok iç bordür olarak kullanılmaktadır. Birbirine paralel verev kısa çizgilerden meydana gelmektedir. Motorlu bir aracın lastiğinin bıraktığı ize benzediği için bu isimi aldığı söylenmektedir. *Motor izi suyu*, hatları biraz daha sık olmak üzere, bazı Kafkas tipi ve Sultan, Ladik ile İzmir halılarında da görülmektedir. (Eren, 1977a:38). Şekil 10, Şekil 18, Şekil 19, Şekil 25’de görülen halı örneklerinde *motor izi suyu*’nun iç zeminde, Şekil 23’de bulunan örnekte ise bütün bordürler arasında kullanıldığı görülmektedir.

Bulanık, (Şekil 8g) adı verilen bordür deseninde, bordür zemini iki renkli olmakta ve bu iki rengin ortasından beyaz renkte *sığır sidiği* motifi geçmektedir. *Bulanık* deseni, Bergama, Mucur halı ve seccadelerinde görüldüğü gibi bazı Uşak ve Kafkas tipi halılarda da görülmektedir. (Eren, 1977a:38). (Şekil 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 24). Bu kompozisyon türü Döşemealtı halılarında dar bordür olarak sıklıkla kullanılmaktadır.

Çingilli aksu, (Şekil 26c) deseni genellikle dar bordür olarak kullanılmaktadır. *Çingilli aksuya* “*gömlek yanışı*” da denilmektedir. *Gömlek yanışı* denilmesinin sebebi, tamamen dal, yaprak ve çiçeklerden oluşan bu desenin, gömlekler de rastlanan işlemlere benzemesindedir. Aksu denilmesinin sebebi ise, motiflerin beyaz zemin üzerine dokunmasıdır. (Eren, 1977a:38). Şekil 26 ve Şekil 27’de görülen örneklerde *Çingilli aksu* deseni görülmektedir.

Küçük albay suyu ve Büyük albay suyu, deseni ilk olarak 1960’lı yılından sonra dokunan yöre halılarında görülmektedir. Kovanlık köyünden sürekli halı alan emekli bir albay tarafından yöreye iki adet bordür deseninin getirildiği ve dokumacılar tarafından bu desenlerin “*büyük albay suyu*” ve “*küçük albay suyu*” olarak isimlendirildiği söylenmektedir (Seyirci, 1994:406). *Küçük albay suyu* (Şekil 20c) deseni geometrik şekillerden meydana gelmektedir. bir ters bir düz şekilde yerleştirilmiş geometrik desenler arasına stilize çiçek ve küçük üçgen dolguların yerleştirilmesi ile oluşmuştur. *Büyük albay suyu* deseni yaprak ve stilize çiçeklerden oluşmaktadır. (Zaimoğlu ve Teker, 2011; Şirin, 1994; Eren, 1977a).

Nacaklı su, desenin de ana motif *elibeline* motifidir. Düz ve ters olarak yerleştirilen *elibeline* motifleri deseni oluşturmaktadır. (Zaimoğlu ve Teker, 2011;

Şirin, 1994; Eren, 1977a;). *Elibelinde* motifi analık, doğurganlık, uğur, bereket, kısmet ve mutluluğu temsil etmektedir. (Erbek, 2002; Ateş, trhz.)

Lale su, yayvan ve stilize çiçeklerin sıralanmasından meydana gelmektedir. (Eren, 1977a:37).

Mersin yaprağı suyu, deseni yaprak ve mersin yaprağı topu motifinin sıralanmasından oluşmaktadır. (Şirin, 1994; Eren, 1977a).

Kırmızı toplu su, deseni sekiz köşeli çiçeklerden ve bu çiçeklerin arasına yerleştirilen üçgenlerden meydana gelmektedir. (Eren, 1977a:38).

Küçük tutmaç suyu, deseni verev boncuk dizileri arasında, paralel yerleştirilmiş kalın hatlar ile oluşmakta bazen ise, boncuk dizilerinin arasında küçük çiçek ve köşelerde bıçak ucu motifi görülmektedir. (Eren, 1977a:38).

5.2. Günümüz Döşemealtı Halıları

Araştırmada Döşemealtı ilçesine bağlı Kovanlık, Killik, Aşağıoba, Ilıca ve Camili köyleri ile Antalya Kaleiçi'nde bulunan ve 1990 yılından sonra dokunmuş olan Döşemealtı halıları, günümüz Döşemealtı halıları olarak değerlendirilmiştir.

Günümüz Döşemealtı halılarının atkı, çözgü ve ilmesi yündür. Günümüzde Döşemealtı bölgesinde ilme ipliği hazır olarak, boyanmış şekilde alınmakta, çok az dokumacı kendi ipliğini kendisi boyamaktadır. Boyama işlemini kendisi yapan dokumacılar da bu amaçla bazı kimyasal boya kullanmaktadırlar. Günümüz Döşemealtı halılarında görülen renkler, kırmızı, yeşil, lacivert, mavi, bordo, turuncu, yavruağzı, kahverengi, siyah ve beyazdır.

Günümüz Döşemealtı halılarında orta zeminde yörenin geleneksel desenlerinden *halelli*, *dallı*, *akrepli*, *kocasulu*, *camili*, *toplu*, *yastık toplu* desenleri kullanılmasına devam edilmektedir. Günümüz Döşemealtı halılarında *Akrepli dallı* desen özelliği gösteren ve bu isimle adlandırılan halılar da görülmektedir. Bu halılar geleneksel dallı halılar ile yakın desen özelliği göstermekte fakat desenin ortasında kullanılan *akrep* motifinden dolayı zamanla yörede bu ismi almaktadır. Bu nedenle günümüz Döşemealtı halılarında bu desen özelliği gösteren halılar *Akrepli dallı* halılar olarak *dallı* halılardan ayrı grupta incelenmiştir.

Dokumacılar Geleneksel Döşemealtı halılarında görülen *yıldızlı* halıların ise günümüz de dokunmadığını ifade etmektedirler. Bununla beraber araştırma kapsamında incelenen ve Şekil 59, Şekil 60, Şekil 61, Şekil 62,'de görülen halıların orta zeminlerinde bazı yeni motifler de yer almaktadır Ancak bu motiflerin anlamları ve isimleri hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Döşemealtı halılarının günümüzdeki örneklerinin bordürlerinde, geleneksel *kocasu*, *deve su*, *tutmaç topu*, *küçük tutmaç topu* ve *bulanık* desenlerinin dokunmasına devam edilmiştir. Bununla beraber zaman içerisinde yöreye girmiş olan, *nacaklı su*, *büyük albay suyu*, *çingilli aksu*, *motor izi suyu* ve *mersin yaprağı suyu* desenlerin sıklıkla dokunduğu görülmektedir. Ayrıca, anahtarlı su (Şekil 61b), öküz sidiği (Şekil 36c), akı su (Şekil 59b, 60b) desenlerine geleneksel halıların bordürlerinde ve konu ile ilgili yazılmış kaynaklarda rastlanılmamaktadır. Dokumacılar desenleri bu şekilde isimlendirmekte fakat desenlerin ne zaman yöreye girdikleri ile bilgileri bulunmamaktadır. Şekil 59b ve Şekil 60b'de görülen desenler de akı su olarak aynı isimle anılmakta fakat farklı desen özelliği göstermektedir. Dokumacılar tarafından beyaz zemin üzerine dokunduğu için bu ismi aldığı söylemektedirler.

Günümüz Döşemealtı halılarının boyutlarında bir değişme olduğu ve genellikle büyük boyutta dokunduğu görülmektedir. Araştırma kapsamına alınan günümüz Döşemealtı halıları incelendiğinde bazı halılarda boyutlarda büyüme tespit edilmiş, 156x263, 220x286, 90x310, 80x320 cm ebatlarında halı örneklerine rastlanmıştır.

5.3. Döşemealtı Halılarında Görülen Değişim

Başlangıçta Kovanlık halısı adını alan ve son 50 yıldır Döşemealtı halısı olarak bilinen halıların ne zamandan beri dokunduğu ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. (Zaimoğlu ve Teker, 2010:181). Döşemealtı halılarının tarihsel süreci incelendiğinde günümüze kadar bazı değişimler yaşayarak geldiği görülmektedir.

Döşemealtı halılarında ilk belirgin değişimler 1960'lı yıllarda başlamıştır.1960'lı yıllardan sonra İstanbul ve İzmir'deki halı satış mağazalarında satılan halı ve kilimler tüketici tercihi göz önünde tutularak Döşemealtı bölgesinde,

düzenlenen büyük halı ve kilim sergilerinde güneşletilerek eskitilmekte ve satışa sunulmaktadır. Döşemealtı yöresi hem sıcak, hem nemli bir iklim özelliği göstermektedir. Hava koşulları kilimlerin ve halıların eskimesini renklerinin pastelleşmesini kolaylaştırmaktadır. (Seyirci, 1994:405). Yörede yapılan araştırma sırasında Killik köyüne yapılan ziyarette benzer eskitme işleminin günümüz de devam ettiği görülmüştür. Bu uygulama ile geleneksel renklerde bir değişim başlamıştır.

Renklerde eskitme yöntemi ile yapılan değişimin uygulanması için yöreye ülkenin değişik dokuma merkezlerinden halı ve kilimler de gelmektedir. Gelen halı ve kilimlerin motiflerinden yöredeki dokumacılar etkilenmiş, sonuç olarak yöreler arası motif alışverişi olmuştur.

1960'lı yıllarda Döşemealtı halılarına iki yeni bordür deseni eklenmiştir. Yöreden halı alışverişinde bulunan emekli bir albay tarafından iki adet bordür deseni getirilmiş ve yöredeki dokumacılar tarafından bu bordür desenleri dokunmaya başlanmıştır. Bu desen örneklerine “*küçük albay suyu*” ve “*büyük albay suyu*” isimleri verilmiştir. (Seyirci 1994; Eren1977a).

Bu tarihten itibaren yöreye giren yabancı motifler gelenekselleşerek günümüze kadar gelmiş, geleneksel motiflerle bir arada kullanılmaya başlanmıştır. Şekil 20'de verilen örnekte *küçük albay suyu* deseni Döşemealtı halılarının en eski bordürlerinden olan *tutmaç topu* deseni ile birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Araştırma kapsamına alınan halı örnekleri incelendiğinde yakın tarihte görülen en belirgin değişim 1990 yılında dokunan halılarda tespit edilmiş ve bu nedenle çalışmada 1990 yılı ve sonrası günümüz halıları olarak değerlendirilmiştir. Bu tarihten sonra boyutlarda büyüme olduğu, geleneksel olarak kareye yakın olan halıların bazılarının çeyrek (150x250cm) ve kelle (200x300cm) boyutlarında (Anonim 1992) dokunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte dm^2 'deki düğüm sayısında da değişim olmuş ve TS 43 numaralı “El Dokuması Türk Halıları” isimli standarda göre 24x30 olan halılar (Anonim 1992) 28x32, 30x33, 32x36, 27x36, 25x34 gibi farklı değerlerde dokunmaya başlanmıştır. Ancak bazı geleneksel halılarda dm^2 'deki düğüm sayısı daha yüksek olduğu için (Şekil 8.' de dm^2 de 28x45, Şekil 9.' da dm^2 de 34x55 düğüm sayısı) günümüz halılarında tespit edilen düğüm sayıları TS 43

numaralı “El Dokuması Türk Halıları” isimli standarda uymamakla beraber azalmıştır. Bu azalma da motiflerin zeminde yerleştiriliş biçimini etkilemiştir.

Döşemealtı ilçesine bağlı Kovanlık, Killik, Aşağıoba, Ilıca ve Camili köyleri ile Antalya Kaleiçi’nde bulunan ve 1990 yılından sonra dokunmuş olan günümüz Döşemealtı halıları temel alınarak, geleneksel halılar ile günümüz Döşemealtı halıları arasında görülen değişim renk, motif ve desen özelliklerine göre ayrıntılı incelenerek aşağıda iki başlık altında verilmiştir.

5.3.1. Günümüz Döşemealtı Halılarının Renklerinde Görülen Değişim

Döşemealtı halılarında kullanılan renklerde görülen değişim bitkisel boyaların yerini kimyasal boyaların alması ile başlamıştır. Geleneksel halılarda sıklıkla kullanılan renkler; lacivert, bordo, kırmızı, koyu yeşil, fıstık yeşili, devetüyü, açık ve koyu mavi, turuncu, kavuniçi, gülkurusu, beyaz ve siyahtır. (Eren, 1977b:35). Bu renkler sütleğen, hayıt yaprağı, baş otu, asma yaprağı, labada kökü, ezentere, limon kabuğu, saman çöpü, dut yaprağı, domates yaprağı, soğan kabuğu, mazi, palamut, nar kabuğu ve sumak bitkileri ile elde edilmektedir. (Eren, 1977b:43) Ancak günümüzde Döşemealtı bölgesinde ilme ipliği hazır olarak, boyanmış şekilde alınmakta ya da çok az dokumacı bazı kimyasal boyalar kullanarak dokuma ipliklerini boyamaktadırlar. Bugün Döşemealtı halılarında daha çok kırmızı, yeşil, lacivert, mavi, bordo, turuncu, yavruağzı, kahverengi, siyah ve beyaz renkleri kullanılmaktadır.

Bitkisel boya ile elde edilen renkler pastel renk ve tonlarda olmakta, kimyasal boyalar ise parlak renkler vermektedir. Kimyasal boyaların kullanılması ile elde edilen renkler canlı oldukları için dokumada renklerin birbirleri arasındaki uyum kaybolmaktadır. Şekil 38’de görülen *akrepli* halının renkleri canlıdır. Zemin renginde kullanılan kırmızı renk ile motiflerde kullanılan mavi renk birbirini tamamlamamış aksine boğmuştur. Bu şekildeki renk uyumsuzlukları göz yormaktadır. Bu sebeple göz halının geneline değil renklerine odaklanmaktadır.

Döşemealtı halıların da kullanılan renklerde görülen en belirgin değişim, günümüz de fıstık yeşili renginin yok denecek kadar az görülmesidir. Zemin rengi olarak geleneksel Döşemealtı halılarında sıklıkla rastlanan yeşil ve fıstık yeşili renklerin günümüz halılarında kullanımı azalmıştır. Araştırma kapsamında incelenen

örneklerden sadece Şekil 56 ve Şekil 30'da verilen halılarda bu renklerin yer aldığı görülmektedir.

Renklerde görülen belirgin bir başka değişim ise beyaz renk kullanımında olmuştur. Geleneksel Döşemealtı halıları incelendiğinde beyaz rengin doğal yün rengi olduğu görülmektedir. Günümüz Döşemealtı halılarında ise beyaz rengin kimyasal kullanılarak ağartıldığı ve yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Beyaz rengin Günümüz Döşemealtı halılarında en belirgin görüldüğü desen *deve suyu* bordürüdür. Geleneksel Döşemealtı halılarında *deve suyu* bordürünün zemininde görülen renkler sarı, kırmızı, mavi, turuncu ve lacivert renkleridir. Şekil 9.'da sarı renk, Şekil 10 ve Şekil 23'te mavi, Şekil 11, Şekil 12, Şekil 15 ve Şekil 24'de turuncu, Şekil 13, Şekil 14 ve Şekil 22'de kırmızı renklerinin kullanıldığı örnekler görülmektedir. Günümüz Döşemealtı halılarında ise bu bordürde zemin rengi olarak beyaz rengin kullanımı yaygınlaşmıştır. Şekil 30, Şekil 32, Şekil 36, Şekil 40, Şekil 41, Şekil 53 ve Şekil 57'de görülen örneklerde *deve suyu* deseninde beyaz zemin rengi kullanıldığı görülmektedir.

Geleneksel Döşemealtı halıları olarak değerlendirilen, Şekil 9, Şekil 11, Şekil 12, Şekil 13, Şekil 14, Şekil 15 ve Şekil 16'da görülen *Halelli* halı örneklerinde zemin rengi yeşil, üzerinde kullanılan motifler ise kırmızı renk olduğu görülmektedir. Şekil 29'da görülen günümüze ait örnekte ise zemin kırmızı ve üzerindeki motiflerin yeşil, olarak dokunduğu görülmektedir. Bu durum geleneksel halılarda zemin rengi olarak kullanılan yeşil renginin, günümüz Döşemealtı halılarında motif rengi olarak kullanıldığını göstermektedir.

Motif renklerinde görülen bir diğer değişim *kıvrım* motiflerinde kullanılan renklerde görülmektedir. Geleneksel Döşemealtı halılarında görülen *kıvrım* motiflerinde lacivert ve kırmızı, renkler kullanılmaktadır. Günümüz Döşemealtı halılarında ise bu renklerin yerine beyaz rengin kullanıldığı örneklere rastlanılmaktadır. (Şekil 40, 55, 56, 60).

5.3.2. Günümüz Döşemealtı Halılarının Motif ve Desen Özelliklerinde Görülen Değişim

Döşemealtı halıların motif ve desenlerin dokunmasında belirlenen en büyük değişiklik günümüz Döşemealtı halılarının dm^2 'lerinde ki düğüm sayısında rastlanan

değişimle ortaya çıkmıştır. Geleneksel Döşemealtı halılarında *halelli* deseni incelendiğinde Şekil 8’ de dm^2 de 28x45, Şekil 9’da dm^2 de 34x55 düğüm sayısı görülmektedir. Günümüz Döşemealtı *halelli* halılarında ise; Şekil 29’da dm^2 de 28x32, Şekil 30’da dm^2 de 30x33, Şekil 31’de dm^2 de 32x36, Şekil 32’de dm^2 de 27x36, Şekil 33’de 25x34 düğüm sayısı görülmektedir. Günümüz Döşemealtı halılarının düğüm sayısının da TS 43 numaralı “El Dokuması Türk Halıları” (Anonim, 1992) isimli standarda (24x30) uymamakla beraber düşüş olduğu görülmektedir. Bu durum desen özelliklerini etkilemektedir. Düşük kalite ile dokunmuş halılar da motifler daha sade ve büyük boyutta dokunmuşlardır. Bu durum orta zeminde *halelli* desenini oluşturan motiflerin azalmasına neden olmuştur.

Bir başka değişim de halı boyutların da görülen değişimdir. Geleneksel Döşemealtı halıları genelde kareye yakın ve küçük ebatta dokunmuş halılardır. Günümüz halılarına örnek teşkil eden Şekil 33’de görülen *Halelli* halısı 130x270 boyutlarında dokunmuştur. Boyutların büyümesi ile motiflerin yerleştiriliş düzeni değişmiştir ve geleneksel *halelli* halılarında görülen desen özelliği kaybolmuştur. Şekil 39’da görülen *akrepli dallı* halı ile Şekil 18’de görülen *dallı* halılar incelendiğinde zemin motifleri bakımından değişikliğe rastlanmaz fakat Şekil 39.’da görülen halıda ebat büyük olduğu için *dallı* motifi seyrek biçimde yerleştirilmiş ve zeminde çok fazla boşluk kalmıştır. Şekil 52’de bulunan *toplulu* halı incelendiğinde de Şekil 39’ da verilen örnekteki gibi motiflerin yerleştirilişinde benzer durum görülmektedir. Yolluk olarak dokunan bu halıda desenler boyuta göre ayarlandığı için geleneksel desen özelliklerinin dışına çıkmıştır.

Günümüzde Döşemealtı halılarında bazı orta zemin desenlerinin dokunması bırakılmıştır. Geleneksel Döşemealtı halıların da rastlanan Şekil 23, Şekil 24, Şekil 25’de görülen *yıldızlı* desenli halılara günümüz Döşemealtı halıların da rastlanılmamaktadır. Yöredeki dokumacılardan edinilen bilgilere göre *yıldızlı* halılar uzun zamandır dokunmamaktadır.

Geleneksel Döşemealtı halılarında en çok rastlanan orta zemin deseni *halelli*’dir. Günümüz Döşemealtı halılarında ise bugün en çok kullanılan zemin deseni *top* ve *akrep* desenidir.

Motiflerde görülen önemli değişimlerden birisi de yöre halılarında yeni motiflerin görülmesidir. Günümüz Döşemealtı halılarından Şekil 59, Şekil 60 ve Şekil 61 ve Şekil 62’de orta zeminde kullanılan motiflerin (Şekil 59a, 60a, 61a, 62a) Döşemealtı halılarına girmiş yeni motifler olduğu tespit edilmiştir. Şekil 60 ve Şekil 61’de görülen ve yeni motiflerden olan *kıvrım top* (Şekil 60a, 61a) motifi yörede bu isimle anılmakla beraber Anadolu ve Kuzeybatı İran’da Şahseven Türklerinin dokudukları halılarda görülen *kırk boynuz göllü* motifi ile benzerlik göstermektedir. (Türkmen, 2001:69,70). Şekil 59a ve Şekil 62a’da yer alan ve yeni motif olarak değerlendirilen motifler de *kıvrım top* motifine benzerlik göstermektedir.

Mihraplı halıların köşelerinde ise yine geleneksel halılarda görülmeyen yeni motifler tespit edilmiştir. Şekil 57’ de görülen akrepli halının mihrap köşelerinde görülen motif (Şekil 57a) ve Şekil 62’de görülen halının köşelerinde görülen motif (Şekil 62b) yöre halılarına yakın tarihte girmiştir.

Kıvrım top dışında geleneksel halılarda rastlanılmayan ancak giderek dokunması yaygınlaşan bu yeni motiflerin anlam ve adlandırılmaları ile ilgili bir bilgiye ulaşamamıştır.

6. DEĞERLENDİRME

Türk tarihi ile paralel olarak gelişimini sürdüren el dokuması halıcılık sanatı, dünya sanatlarına Türklerin kazandırmış oldukları sanat dalı olması ile ayrı bir önem taşımaktadır.

El dokuması halıcılık tarihler boyunca günümüze gelişerek gelmiştir. Fakat son yıllarda teknolojik gelişmelerden, diğer sanat dalların da olduğu gibi halı sanatı da etkilenmiştir. Teknolojik gelişmeler, seri üretim ve ticari kaygılar el dokuması halıcılığın olumsuz yönde etkilenmesine neden olan en önemli etkenlerdir.

Antalya Döşemealtı bölgesinde dokunan Döşemealtı halıları da bu gelişmeler ve olumsuzluklardan etkilenmiştir.

Bugün Anadolu'nun birçok halı merkezinde olduğu gibi Döşemealtı halıcılığında da, geleneksellikten uzaklaşmış olduğu görülmektedir.

Geleneksellikten uzaklaşmanın ilk belirtisi, doğal boyama yöntemlerinin günümüzde kullanılmaması ile başlamıştır. Geleneksel Döşemealtı halılarında ilmelik iplikler doğal boyalarla renklendirilmekte ve lacivert, bordo, kırmızı, koyu yeşil, fıstık yeşili, devetüyü, açık ve koyu mavi, turuncu, kavuniçi, gülkurusu, beyaz ve siyah renkleri kullanılmaktadır. Günümüzde ise dokumacılar iplikleri hazır almakta veya kimyasal boyalar ile renklendirmektedir. Bugün geleneksel renklerin birçoğu kullanılırken, gülkurusu, devetüyü, kavuniçi renklerine fazla rastlanılmamaktadır.

Geleneksel halılarda kullanılan desenlere bakıldığında *yıldızlı halılar* haricinde orta zemin desenlerinin dokunmasına devam edilmektedir. *Akrepli dallı* olarak adlandırılan desen geleneksel *dallı* halılar ile aynı desen özelliği göstermekte fakat desenin ortasında bulunan *akrep* motifinden dolayı günümüzde yörede *akrepli dallı* olarak adlandırılmaktadır. Bununla beraber Şekil 59, Şekil 60, Şekil 61, Şekil 62,'de görülen halıların orta zeminlerinde görülen motifler yöreye girmiş yeni motiflerdir. Bordür desenleri geleneksel bordür desenleri ile benzerlik göstermektedir. *Anahtarlı su*, *öküz sidiği* ve *aklı su* desenleri yalnızca günümüz Döşemealtı halılarının bordürlerinde görülmekte ve yöreye yeni girdiği anlaşılmaktadır. Günümüzde görülen en belirgin değişimler halıların boyutlarında

olmuştur. Geleneksel halılar küçük ebatla dokunmakta, günümüzdeki halılar incelendiğinde ise ebatların büyüdüğü görülmektedir.

Bu değişimler Döşemealtı halılarını geleneksellikten uzaklaştırmakta ve Döşemealtı halılarının kimliğinden uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

Turizmin ülkede ve özellikle Antalya’da yoğunluk kazanması ile ülkemize gelen turistlerin el dokuması halılarımıza ilgi göstererek satın almak istemeleri bir dönem pazarın şekillenmesine yol açmıştır. Yerli ve yabancı tüketici tercihlerine göre pazarın şekillenmesi ve halıların buna göre üretilmesi Döşemealtı halıların renk, biçim ve desen özelliklerinde görülen değişimi hızlandırmakta etkin rol oynamıştır. Hızlı gelişen bu değişim bu halıların ismini de etkilemiş ve önceleri “Kovanlık halısı” olarak bilinen isimlendirme günümüze kadar Döşemealtı halıları olarak değişerek gelmiştir.

Turizmin halılara olan etkisi incelendiğinde Antalya Kaleiçi’nde bulunan halı örneklerini incelemek yerinde olacaktır. Kaleiçi’nde turizme yönelik halı satış mağazaları bulunmakta ve ülkemizin birçok bölgesinden gelen el dokuması halılar bu halı satış mağazalarında satışa sunulmaktadır. Bu mağazalarla yapılan görüşmeler sonucu turistlerin taleplerine göre ellerinde halı buldukları bilgisine ulaşılmıştır. Örneğin Kaleiçi’nde araştırma kapsamına alınan 13 adet Döşemealtı Halısı incelendiğinde, bulunan örneklerin altı adedi, *toplü* desenli halılar olduğu görülmektedir. Kaleiçi’nde karşılıklı görüşme sonucunda elde edilen bilgilere göre ise *toplü* halıların ortasında bulunan *top* motifinin haç işaretini andırdığı için turistlerce çok tercih edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Şekil 51 ve Şekil 53’de görülen *toplü* halı örneklerinde boyutlarda görülen değişim halının desenini de etkilemiş ve motiflerin sıralanma yöntemleri değişmiştir. Turistlerin taleplerine göre halı üretilmesi Döşemealtı halılarının değişimine zemin hazırlamıştır.

Döşemealtı halılarında görülen bu hızlı değişimi durdurmak mümkün değildir. Ancak tamamen ticari kaygılar ön planda tutularak talebe göre yapılan halılar Döşemealtı halıcılığına zarar vermektedir. Geleneksel özelliği yok olmuş halılar piyasayı doldurmaktadır. Daha çok para kazanma arzusu ile talebe göre halı yapılmaktan vazgeçilmeli ve Döşemealtı halılarının geleneksel renk, motif ve desen özellikleri ile piyasada yer alması sağlanmalıdır.

Döşemealtı halılarının geleneksel özelliklerini yeniden kazanması için, Döşemealtı bölgesinde doğal boyalı iplik kullanımının yaygınlaştırılması ve üretiminin desteklenmesi, geleneksel Döşemealtı desenlerinin araştırılıp ortaya çıkartılması ve dokunmasına teşvik edilmesi ve hem üreticinin hem de tüketicinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap

AKURGAL, E. (1987). **Anadolu Uygarlıkları**, Net Yayınları, İstanbul.

ALLANE, L. (1988). **Oriental Rugs**. Thames and Hudson Ltd, London.

ALTINBAŞ, E.T. (1979). **Doğal İpekten El Dokusu Halı Yapımı ve İhraç Edilen İpek Halıların Bazı Teknik Özellikleri ile Üretim Koşulları Üzerinde Araştırmalar**, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları 690, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

ASLANAPA, O. (1987). **Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı**, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti. İstanbul.

ASLANAPA, O. (1993). **Türk Sanatı El Kitabı**, İnkılap Kitapevi Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş. İSTANBUL

ASLANAPA, O. (2005). **Türk Halı Sanatının Bin Yılı**, İnkılap Kitapevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş, İstanbul.

ATEŞ, M. (1995). **Turkish Carpets The Language of Motifs and Symbols**, Mısırlı Matbaacılık A.Ş. Antalya.

ATEŞ, M. (trhz.), **Türk Hahları Motiflerin Sembollerin Dili**, Ema Kağıtcılık Matbaacılık Ltd.

AYTAÇ, A. (2006). **Geleneksel Türk El Dokumacılığı Sanatı**, Anka Basım Yayın Ltd. Şti. Konya.

AYTAÇ, Ç. (1997). **El Dokumacılığı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

DENİZ, B. (2000). **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

ERBEK, M. (2002). **Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri**, T.C. Kültür Bakanlığı, Dumat Ofset LTD. Ankara.

ERDOĞAN, A. (1938). **Eski Türk Anadolu Halıları**, Sayı:28-29, Konya.

ETİKAN, S. ve ÖLMEZ, F. (2013). **Muğla Yöresi Kirkitli Dokumalarının Sanatsal ve Bazı Teknolojik Özellikleri Üzerine Bir Belgelendirme ve Katalog Çalışması**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, Muğla.

GÖRGÜNAY, K.N. (2001). **Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Yanırlar (Motifler)**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları No:2753, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

KÜÇÜKERMEN, Ö. (1987). **Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuma Sanatı İçinde Hereke Fabrikası**, Sümerbank Genel Müdürlüğü, Apa Ofset Basımevi Sanayi ve Ticaret A.Ş. İstanbul.

ÖNEY, G. (1992). **Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Maden Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

ÖZTÜRK, Y. (1992). **Balıkesir Sındığı Yöresi Yağcıbedir Hahları**, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.

TÜRKMEN, N. (2001). **Orta Asya'da Türkmen Halıları ile Tarihi Anadolu-Türk Halılarının Ortak Özellikleri**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları 274, Ankara.

YAZICIOĞLU, Y. (1987). **Türk El Dokusu Yün Halı İplikleri ile F. Alman Makine Halısı Yün Halı İpliklerinin Bazı Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi Yayınları: 1007, Ankara Üniversitesi Basımevi:119, Ankara.

YAZICIOĞLU, Y. (1992). **El Dokusu Halıcılık**, Tisamat Basım Sanayi, Ankara.

YETKİN, Ş. (1991). **Türk Halı Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Dizisi:20, Ankara.

Makale

ATILGAN, K. (2010). **Döşemealtı**, Dünden Bugüne Antalya I. Cilt, Kutlu Avcı Ofset Lmt. Sti, Antalya.

ÇİMRİN, H. (2010). **Döşemealtı Halılarında Zemin Motifleri**, Sabah- Akdeniz Gazatesi, 22 Mayıs 2010

- ÇORUHLU, Y. (1989). **Lotus İkonografisi ve Uygar Sanatında Lotus, Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- DENİZ, B. ve AYDIN, Ö. (2010). **Halı Dokuma, Dünden Bugüne Antalya II. Cilt**, Kutlu Avcı Ofset Lmt. Sti, Antalya.
- DİNÇ, G. (2007). **Cumhuriyetin İlk Nüfus Sayımına Göre Antalya'nın Demografik Yapısı**, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları Sayı:12, İstanbul.
- EREN, N. (1977a). **Döşemealtı Eski ve Yeni Halıları**, Türk Etnografya Dergisi, Sayı:16, Temel Eğitim Yatılı Bölge Okulu Dönersermayesi Basımevi, Şereflikoçhisar.
- EREN, N. (1977b). **Antalya Bölgesinde Bitkisel Boyamacılık**, Türk Etnografya Dergisi, Sayı:16, Temel Eğitim Yatılı Bölge Okulu Dönersermayesi Basımevi, Şereflikoçhisar.
- KARAHAN, K. (1989). **Halıcılığın Tarihi İçinde Türk Halıcılığının Yeri ve Yapısı**, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:3, Erciyes.
- ÖLMEZ, F. N. ve ETİKAN S. (2008). **Kavramsal Açıdan El Sanatları Sorunsalı**, Gazi Üniversitesi 1. Ulusal El Sanatları Sempozyumu 24–26 Nisan, Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları:1, Ankara.
- ÖLMEZ, F.N. (2012). **Ölüm Olgusunun Türk Dokumalarına Yansıması**, Defin, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- ÖZGÜR, Z. (1965). **Türk Halıcılığının Tarihi Gelişmesi ve Bugünkü Durumu**, Sümerbank Halı Semineri Özel Sayısı. 9-15.
- PAKSOY, G. (1993). **The Preservation Of The Traditional Characteristics Of Hand-Woven Turkish Carpets and The Importance Of Natural Dyes**, Production Of Hides, Skins, Wool and Hair, Publishers, Wageningen.
- PAQUIN, G.A. (1983). **The Iconography of Everyday Life in Nineteenth Century Middle Eastern Rugs**, The Textile Museum Journal, Vol:22, p.5-18.

PERDAHCI, N. (2011). **Hans Holbein Halılarında Anadolu Halılarının Etkileri**, Sanat ve Tasarım Dergisi, Aralık, Sayı:7,

PURDON, N. (1996). **Stars**, Carpet and Textile Patterns, London.

SEYİRCİ, M. (1994). **Turistik Amaçla Üretilen Döşemealtı Halılarında Bozulmalar**, Kamu ve Özel Kuruluşlarda Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri, 18–21 Kasım 1992 İzmir, Kültür Bakanlığı Halk Kütüphanelerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

TEKEOĞLU, R. (2010). **Prehistoya'dan Tarihi Dönemlere Kadar Antalya Bölgesi**, Dünden Bugüne Antalya I. Cilt, Kutlu Avcı Ofset Lmt. Sti, Antalya.

YILDIRIM, M. (2000). **Anadolu Selçuklu Halıları ile Azerbaycan Halıları Arasındaki Motif Birliği Üzerine**, Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:10, Konya.

ZAIMOĞLU, Ö. ve TEKER, M. (2010). **Kovanlık Köyü Ovaköy Cami (Döşemealtı/Antalya) Halıları**, Akdeniz Sanat Dergisi, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Sayı:6, Antalya.

Tez

ETİKAN, S. (2002). **Muğla İlinde El Dokuması Halıcılık Ve Üretilen Halıların Bazı Teknolojik Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi(Köy El Sanatları) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

ÖLMEZ, F. N. (1999). **Niğde ilinde el dokusu halıcılık ve üretilen halıların bazı teknolojik özellikleri üzerine bir araştırma**, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

ÖZKAN, S. (2003). **Simav İlçesinde El Dokuması Halıcılık ve Üretilen Halıların Bazı Özellikleri**, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

SEVİ, S. (2010). **Hereke’de İpek Halı Dokumacılığı ve Bugünkü Durumu**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı, El Dokumaları ve Örgüleri Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

ŞİRİN, N. (1994). **Döşemealtı Halıları**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Ansiklopedi

ANONİM, (1997). **“Halı” Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Cilt 2, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Rapor

ANONİM, (2012). **Antalya İli Çevre Durum Raporu 2011**, Antalya Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Antalya.

Katalog

ANONİM, (1992a). **Turkish Handwoven carpets, I. Cilt** T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

ANONİM, (1992b). **Turkish Handwoven carpets, II. Cilt** T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Standart

ANONİM, (1992). **Tekstil Yer Döşemeleri-El Dokuması Halılar-Türk Halıları**, TSE Yayını No:43. Ankara.

İnternet

<http://www.antalya.gov.tr/icerik/13/168/antalya.html> [09.04.2014]

http://www.dosemealti.gov.tr/default_B0.aspx?content=1006 [22.04.2014]

<http://www.dosemealti.meb.gov.tr/dmem2/index.php/ilce-hakkinda/dosemealti-ve-tarihi> [23.04.2014]

http://www.dosemealti.bel.tr/ilce_tarihi_ve_cografyasi.asp [23.04.2014]

<http://www.antalyamuzesi.gov.tr/tr/muze-tarihcemiz> [10.04.2014]

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43554/antalya-muzesi-mudurlugu.html>
[10.04.2014]

EKLER

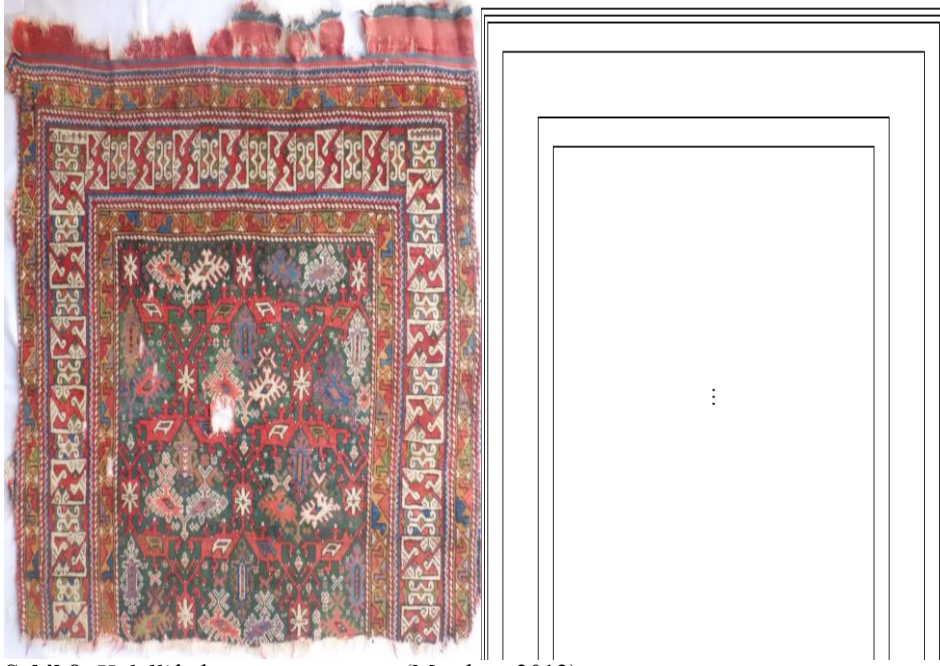
EK 1. GELENEKSEL DÖŞEMEALTI HALILARI

Şekil 8. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müze geliş tarihi	: 16.8.1994
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Halelli halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:20.12.94)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 90x130 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 28x45
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Tarih	:-
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, mavi, beyaz, siyah, yeşil

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminde yer alan desen *halelli* deseni olarak adlandırılmaktadır. Lacivert zemin üzerine dokunan *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b), *kıvrım* (Şekil 8c) ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri *halelli* desenini oluşturmaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru iki geniş ve iki dar bordür bulunmaktadır. Birinci geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde ise beyaz zemin üzerine *kuş* ve *hayat ağacı* motifleri sıralanmaktadır. (Şekil 8f). Dar bordürlerin her ikisinde de *bulanık* (Şekil 8g) motifleri yer almaktadır.

Şekil 9. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müzeye geliş tarihi	: 20.07.1995
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Halelli halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:26.1.96)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 149x112 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 34x55
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Tarih	: -
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, yeşil, mavi, sarı, yavruağzı, turuncu, devetüyü, mor, beyaz.

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminde yer alan *halelli* deseni, Şekil 8'de bulunan *halelli* deseninden farklı olarak *kıvrım* motiflerinin şişkin kısımlarında *ambarlı su* (Şekil 9a) motifleri dokunarak oluşturulmuştur. Yeşil zemin üzerine dokunan *ambarlı su*, *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b), *kıvrım* (Şekil 8c) ve *yıldız* (Şekil 9b) motifleri *halelli* desenini oluşturmaktadır. Halının zemininde üç adet geniş bordür, altı adet dar bordür yer almaktadır. Dıştan içe birinci ve üçüncü kalın bordürlerde turuncu zemin üzerine *deve suyu* motifleri (Şekil 9c), orta ve en geniş bordürde *göde İbrahim suyu* (Şekil 9d) bulunmaktadır. Dar bordürlerde *motor izi* (Şekil 9e) ve *bulanık* motifleri (Şekil 8g) yer almaktadır.

Şekil 10. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müzeze geliş tarihi : 04.06.1975

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Halelli halı

Bulunduğu yer : Antalya Müzesi (Envanter no:1.31.75)

Alındığı kişi : -

Boyut : 90x120 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : -

Hammadde : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün

Tarih : 20. yüzyıl

Kullanılan renk : Kırmızı, mavi, sarı, bordo, beyaz, yeşil, turuncu, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminde yer alan desende, turuncu zemin üzerine dokunan *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b), *kıvrım* (Şekil 8c) ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri *halelli* desenini oluşturmaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru iki geniş ve iki dar bordür yer almaktadır. Birinci geniş bordürde sarı zemin üzerine bir ters bir düz yerleştirilen *kocasu* (Şekil 10a) motifleri, *yantır* (Şekil 10b) motifleri ile birbirine bağlanmış, arada kalan boşluklara ise *şingır* (Şekil 10c) motifi yerleştirilmiştir. Bu tür bordür desenlerine *kocasu* (Şekil 10d) adı verilmektedir. İkinci geniş bordürde *deve suyu* deseni bulunmaktadır. Şekil 9c'de görülen *deve suyu*

deseninden farklı olarak çift hörgüçlü *deve* motifi görülmekte ve *deve* motiflerinin orta kısımlarında *it* motifi yer almaktadır. (ekil 10e). Dar bordürler de ise sırasıyla *bulanık* (ekil 8g) ve *motor izi* (ekil 9e) motifleri bulunmaktadır.

Şekil 11. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

- Müzeye geliş tarihi** : 20.01.1975
- Halı tipi** : Döşemealtı halısı / Halelli halı
- Bulunduğu yer** : Antalya Müzesi (Envanter no:1.10.75)
- Alındığı kişi** : -
- Boyut** : 113x143 cm.
- Dm² deki düğüm sayısı** : -
- Hammadde** : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
- Tarih** : 20. yüzyıl
- Kullanılan renk** : Kırmızı, turuncu, mavi, fıstık yeşili, beyaz, mor, siyah
- Motif ve Desen özellikleri:** Halının orta zeminde yer alan desende, yeşil zemin üzerine dokunan *ambarlı su* (Şekil 9a), *arap* (Şekil 8b), *el* (Şekil 8a), *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) ve *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri *halelli* desenini oluşturmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç geniş bordür ve üç dar bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü geniş bordürlerde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde *deve suyu* (Şekil 10e) yer almaktadır. Dar bordürler de *bulanık* (Şekil 8g) deseni bulunmaktadır.

Şekil 12. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

- Müzeye geliş tarihi** : 24.05.1974
- Halı tipi** : Döşemealtı halısı / Halelli halı
- Bulunduğu yer** : Antalya Müzesi (Envanter no:27.7.74)
- Alındığı kişi** : -
- Boyut** : 136x190 cm.
- Dm² deki düğüm sayısı** : -
- Hammadde** : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
- Tarih** : 20. yüzyıl
- Kullanılan renk** : Kırmızı, mavi, bordo, fıstık yeşili, lacivert, beyaz, siyah
- Motif ve Desen özellikleri:** Halının orta zeminin de yer alan desende, fıstık yeşili zemin üzerine dokunan *arap* (Şekil 8b), *el* (Şekil 8a), *şingır* (Şekil 10c), *ambarlı su* (Şekil 9a), *kıvrım* (Şekil 8c) ve *bıçak ucu* (Şekil 12a) motifleri *halelli* desenini oluşturmaktadır. Halının zeminin de dıştan içe doğru üç adet geniş bordür, iki adet dar bordür yer almaktadır. Birinci geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci ve en geniş bordürde lacivert zemin üzerine *kocasu* (Şekil 10d), üçüncü bordürde turuncu zemin üzerine *deve suyu* (Şekil 10e) motifleri yer almaktadır. Dar bordürlerde *bulanık* (Şekil 8g) motifi bulunmaktadır.

Şekil 13. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müzeye geliş tarihi	: 08.08.1979
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Halelli halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:1.3.79)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 84x120 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: -
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Tarih	: 19. yüzyıl
Kullanılan renk	: Lacivert, kırmızı, yeşil, turuncu, beyaz

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de yer alan desende, yeşil zemin üzerine dokunan *arap* (Şekil 8b), *el* (Şekil 8a), *yantır* (Şekil 10b), *dolaşık top* (Şekil 8d), *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) ve *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri *halelli* desenini oluşturmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki geniş bordür, iki dar bordür yer almaktadır. Birinci geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde turuncu zemin üzerine *deve suyu* (Şekil 10e) motifi yer almaktadır. Dar bordürlerin her ikisinde *bulanık* (Şekil 8g) motifi yer almaktadır.

Şekil 14. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müzeye geliş tarihi	: 15.04.1973
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Halelli halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:8.28.73)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 100x108 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: -
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Tarih	:19. yüzyıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, turuncu, mavi, fıstık yeşili, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de yer alan desende, fıstık yeşil zemin üzerine dokunan *arap* (Şekil 8b), *el* (Şekil 8a), *dolaşık top* (Şekil 8d), *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) ve *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri *halelli* desenini oluşturmaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru iki geniş bordür, iki dar bordür yer almaktadır. Birinci geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde turuncu zemin üzerine *deve suyu* (Şekil 10e) yer almaktadır. Dar bordürlerin her ikisinde de *bulanık* (Şekil 8g) deseni bulunmaktadır.

Şekil 15. Halelli halı ve yüzey şeması (Anonim 1992a)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Halelli halı
Bulunduğu yer	: -
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 119x139 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: -
Hammadde	: Atkı:yün Çözüğü:yün İlme:yün
Tarih	: 19. yüzyıl
Kullanılan renk	: Turuncu, kırmızı, yeşil, lacivert, mavi, bordo, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de yer alan desende, yeşil zemin üzerine dokunan *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b), *kıvrım* (Şekil 8c), *ambarlı su* (Şekil 9a), *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri *halelli* desenini oluşturmaktadır. Mihrabın dış kısmında beyaz zemin üzerine *dolaşık top* ve *kilim yeşili* (Şekil 15a) motifi bulunmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki geniş ve iki dar bordür yer almaktadır. Birinci geniş bordürde *tutmaç top* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde *deve suyu* (Şekil 10e) motifi bulunmaktadır. Dar bordürlerin her ikisinde de bulanık (Şekil 8g) motifi yer almaktadır.

Şekil 16. Halelli halı ve yüzey şeması (Anonim 1992b)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Halelli halı

Bulunduğu yer : -

Alındığı kişi : -

Boyut : 120x128 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : -

Hammadde : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün

Tarih : 19. yüzyıl

Kullanılan renk : Yeşil, kırmızı, mavi, sarı, lacivert, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminde yer alan desende, yeşil zemin üzerine dokunan *arap* (Şekil 8b), *el* (Şekil 8a), *kıvrım* (Şekil 8c), *ambarlı su* (Şekil 9a) ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) motifleri *halelli* desenini oluşturmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç geniş bordür ve üç dar bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü geniş bordürlerde *tutmaç topu* (Şekil 8e), bulunmaktadır. İkinci geniş bordürde *mersin yaprağı topu* ve *yıldız* motiflerinin sıralanmasından oluşmuştur. (Şekil 16a). Dar bordürlerde *bulanık* (Şekil 8g) motifleri bulunmaktadır.

Şekil 17. *Dallı* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müzeye geliş tarihi	: 16.8.1994
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / <i>Dallı</i> halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:63.12.94)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 72x136 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 27x41
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Tarih	: -
Kullanılan renk	: Kırmızı, bordo, lacivert, fıstıki yeşil, beyaz, siyah
Motif ve Desen özellikleri:	Halının orta zemininde yer alan desen <i>dallı</i> olarak adlandırılmaktadır. Kırmızı zemin üzerine dokunan <i>pıtrak</i> (Şekil 17b), <i>dal</i> (Şekil 17a) ve <i>kıvrım</i> (Şekil 8c) motifleri <i>dallı</i> desenini oluşturmaktadır. Köşelerde <i>pıtrak</i> (Şekil 17b) motifi bulunmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordür <i>tutmaç topu</i> (Şekil 8e), ikinci bordür <i>çiçek</i> motiflerinin sıralanmasından oluşmuştur. (Şekil 17c).

Şekil 18. *Dallı* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müzeye geliş tarihi	: 26.07.1974
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / <i>Dallı</i> halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:2.20.74)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 71x120 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: -
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Tarih	: 20. yüzyıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, Lacivert, Bordo, Beyaz, Yeşil, Siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de yer alan *dallı* deseni kırmızı zemin üzerine dokunan *pıtrak* (Şekil 17b), *koçboynuzu* (Şekil 18b), *dal* (Şekil 17a), *dolaşık top* (Şekil 8d) ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) motifleri oluşturmaktadır. Desenin kenarları *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde beyaz zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halının zeminde dıştan içe doğru bir geniş bordür ve bir dar bordür yer almaktadır. Geniş bordürde *tutmaç suyu* (Şekil 8e), Dar bordürde *motor izi* (Şekil 9e) bulunmaktadır.

Şekil 19. *Dallı* halı ve yüzey şeması (Anonim 1992a)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Dallı* Halı

Bulunduğu yer : -

Alındığı kişi : -

Boyut : 117x164 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : -

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Tarih : 19. yüzyıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, mavi, sarı, beyaz, yeşil, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de bulunan *dallı* deseni turuncu zemin üzerine dokunan *hayat ağacı* (Şekil 19a), *pıtrak* (Şekil 17b), *dolaşık top* (Şekil 8d), *dal* (Şekil 17a) ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a), motifleri oluşturmaktadır. Desenin kenarları *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde beyaz zemin üzerine *hayat ağacı* motifleri bulunmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç geniş bordür iki dar bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü geniş bordürlerde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde ise *rozet* (Şekil 19b) motifleri sıralanmaktadır. Dar bordürlerde *bulanık* (Şekil 8g) ve *motor izi* (Şekil 9e) motifleri görülmektedir.

Şekil 20. *Dallı* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Dallı* halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Kovanlık köyü

Alındığı kişi : Atike SAĞLAM-2012

Boyut : 94x160 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 32x38

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 60-70 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, sarı, lacivert, yeşil, mor, bej, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de yer alan *dallı* deseni kırmızı zemin üzerine dokunan *dal* (Şekil 17a), *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a), *dolaşık top* (Şekil 8d), *saksıda çiçek* (Şekil 20a) ve *mehmetçik çiçeği* (Şekil 20b) motifleri oluşturmaktadır. Desenin kenarları *kıvrım* (Şekil 8c), motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde beyaz zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a) motifleri bulunmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *küçük albay suyu* (Şekil 20c) motifleri yer almaktadır.

Şekil 21. Kocasulu halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müzeeye geliş tarihi	: 02.06.1978
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Kocasulu halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:20.19.78)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 119x135 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: -
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Tarih	: 19. yüzyıl
Kullanılan renk	: Lacivert, kırmızı, kahverengi, mavi, yeşil, siyah, yavruağzı,

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de bulunan desen *kocasulu* olarak adlandırılmaktadır. Kırmızı zemin üzerine dokunan *kocasulu* (Şekil 21a), *kıvrım* (Şekil 8c), *şingir* (Şekil 10c) ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) motifleri *kocasulu* desenini oluşturmaktadır. Desenin dış kısmı *kıvrım* motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde lacivert zemin üzerine *ibrik* (Şekil 21b) motifi ve *yıldız* (Şekil 23a) motifi yer almaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru üç geniş bordür ve bir dar bordür bulunmaktadır. Birinci geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde

kocasu (Şekil 10d), üçüncü geniş bordürde *çiçekli su* (Şekil 17c) yer almaktadır. Dar bordürde *bulanık* (Şekil 8g) deseni bulunmaktadır.

Şekil 22. Kocasulu halı ve yüzey şeması (Anonim 1992a)

- Halı tipi** : Döşemealtı halısı / *Kocasulu* halı
- Bulunduğu yer** : -
- Alındığı kişi** : -
- Boyut** : 134x174 cm.
- Dm² deki düğüm sayısı** : -
- Hammadde** : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün
- Tarih** : 19. yüzyıl
- Kullanılan renk** : Yeşil, Mavi, Kırmızı, Turuncu, bordo, sarı, beyaz, siyah
- Motif ve Desen özellikleri**: Halının orta zeminin de bulunan *kocasulu* deseni yeşil zemin üzerine dokunan *kocasulu* (Şekil 21a), *kıvrım* (Şekil 8c), *şingir* (Şekil 10c) ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) motifleri oluşturmaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru üç geniş bordür ve iki dar bordür bulunmaktadır. Birinci geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde *kocasulu* (Şekil 10d), üçüncü geniş bordürde *deve suyu* (Şekil 10e.) bulunmaktadır. Dar bordürlerde *kedi izi* (Şekil 22a), ve *bulanık* (Şekil 8g) yer almaktadır.

Şekil 23. Yıldızlı halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müzeye geliş tarihi	: 24.09.1981
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Yıldızlı halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:2.18.81)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 112x142 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: -
Hamadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Tarih	: 20. yüzyıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, fıstık yeşili, turuncu, bordo, deve tüyü, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de bulunan desen *yıldızlı* olarak adlandırılmaktadır. Turuncu orta zemin üzerine dokunan *arap* (Şekil 8b) ve *yıldız* (Şekil 23a) motifleri *yıldız* desenini oluşturmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet geniş bordür ve üç adet dar bordür bulunmaktadır. Birinci geniş bordürde, *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde beyaz zemin üzerine *kuş* ve *hayat ağacı* motifleri (Şekil 8f), üçüncü geniş bordürde *deve suyu* (Şekil 10e), dar bordürlerde ise *motor izi* (Şekil 9e) motifleri yer almaktadır.

Şekil 24. Yıldızlı halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

- Müzeye geliş tarihi** : 24.09.1981
- Halı tipi** : Döşemealtı halısı / Yıldızlı halı
- Bulunduğu yer** : Antalya Müzesi (Envanter no:1.18.81)
- Alındığı kişi** : -
- Boyut** : 109x169 cm.
- Dm² deki düğüm sayısı** : -
- Hammadde** : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün
- Tarih** : 19. yüzyıl
- Kullanılan renk** : Kırmızı, lacivert, fıstık yeşili, turuncu, sarı, yeşil, mavi, siyah
- Motif ve Desen özellikleri:** Halının orta zeminin de bulunan *yıldızlı* desen turuncu zeminde *yıldız* (Şekil 23a) motifleri sıralanarak oluşturulmuştur. Köşelerde kırmızı zemin üzerine *kazayağı* (Şekil 24a) motifi bulunmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç geniş bordür ve bir adet dar bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde *deve suyu* (Şekil 10e), dar bordürde ise *bulanık* (Şekil 8g) yer almaktadır.

Şekil 25. Yıldızlı halı ve yüzey şeması (Anonim 1992a)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Yıldızlı* halı

Bulunduğu yer : -

Alındığı kişi : -

Boyut : 143x196 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : -

Hammadde : **Atkı:**yün **Çözü:**yün **İlme:**yün

Tarih : 18. yüzyıl

Kullanılan renk : Turuncu, kırmızı, lacivert, mavi, bordo, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de bulunan *yıldızlı* desen turuncu zeminde *yıldız* (Şekil 23a) motifleri sıralanarak oluşturulmuştur. Halının zemininde dıştan içe doğru bir geniş bordür iki dar bordür yer almaktadır. Geniş bordürde eşkenar dörtgenler sıralanmıştır. (Şekil 25a). Dar bordürlerin her ikisinde de *motor izi* (Şekil 9e) deseni yer almaktadır.

Şekil 26. *Camili* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müzeye geliş tarihi	: 03.06.2009
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / <i>Camili</i> halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:2009.20)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 79x129 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 25x38
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Tarih	: -
Kullanılan renk	: Kırmızı, bordo, mavi, beyaz, sarı, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de bulunan desen *camili* olarak adlandırılmaktadır. Zemin üzerine dokunan *camili* (Şekil 26b), *ambarlı su* (Şekil 26a), *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) ve *ibrik* (Şekil 21b) motifleri *camili* desenini oluşturmaktadır. Köşelerde *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi bulunmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *çingilli su* (Şekil 26c) motifleri yer almaktadır.

Şekil 27. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Müze ye geliş tarihi	: 26.07.1974
Halı tipi	: Döşemealtı halısı / <i>Toplu</i> halı
Bulunduğu yer	: Antalya Müzesi (Envanter no:1.20.74)
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 114x177 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: -
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Tarih	: 20. yüzyıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, mavi, yeşil, kahverengi, beyaz

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de bulunan desen *toplu* olarak adlandırılmaktadır. Kırmızı zemin üzerine dokunan *top* (Şekil 27a), *dal* (Şekil 17a) ve *pıtrak* (Şekil 17b) motifleri *toplu* desenini oluşturmaktadır. Desenin etrafı *kıvrım* (Şekil 8c), motifleriyle çevrelenmiştir. Köşelerde beyaz zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a) bulunmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocasu* (Şekil 10d), üçüncü bordürde *çingilli su* (Şekil 26d) motifleri yer almaktadır.

Şekil 28. Yastık toplu halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Yastık toplu halı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Kovanlık köyü
Alındığı kişi	: Havva ÇELİK - 2012
Boyut	: 73x250 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 27x37
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	: 50-60 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, mavi, bordo, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminin de bulunan desen *yastık toplu* olarak adlandırılmaktadır. Kırmızı zemin üzerine dokunan *elibesinde* motiflerinin oluşturmuş olduğu desen *yastık top* (Şekil 28a) olarak adlandırılmaktadır. Desenin kenarlarını *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri çevrelemiştir. Köşelerde beyaz zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi bulunmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *küçük tutmaç topu* (Şekil 28b), ikinci bordürde *küçük albay suyu* (Şekil 20c) yer almaktadır.

EK 2. GELENEKSEL DÖŞEMEALTI HALILARININ MOTİFLERİ

Şekil 8a. *El* motifi (Mazıbaş, 2014)

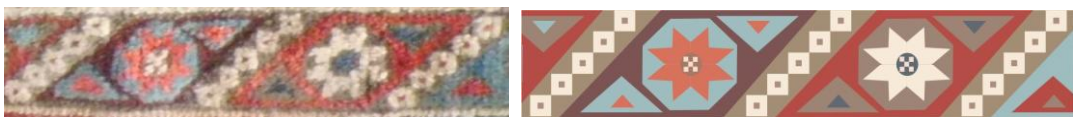
Şekil 8b. *Arap* motifi (Mazıbaş, 2014)

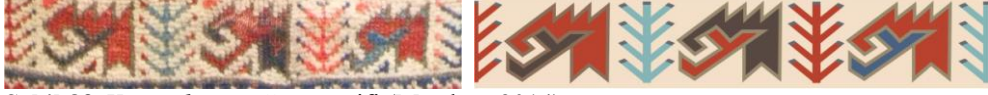
Şekil 8c. *Kıvrım* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 8d. *Dolaşık top* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 8e. *Tutmaç topu* (Mazıbaş, 2014)

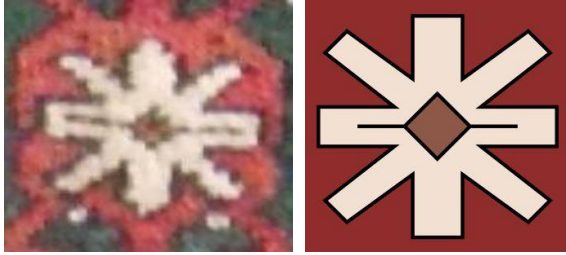
Şekil 8f. Kuş ve hayat ağacı motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 8g. Bulanık (Mazıbaş, 2014)

Şekil 9a. Halelli deseninde kullanılan ambarlı su motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 9b. Yıldız motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 9c. Deve suyu (Mazıbaş, 2014)

Şekil 9d. Göde İbrahim suyu (Mazıbaş, 2014)

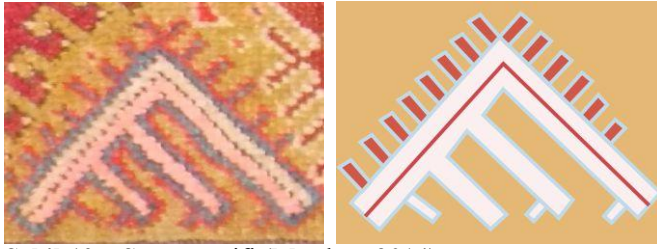
Şekil 9e. Motor izi suyu (Mazıbaş, 2014)

Şekil 10a. *Kocası* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 10b. *Yantır* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 10c. *Şingır* motifi (Mazıbaş, 2014)

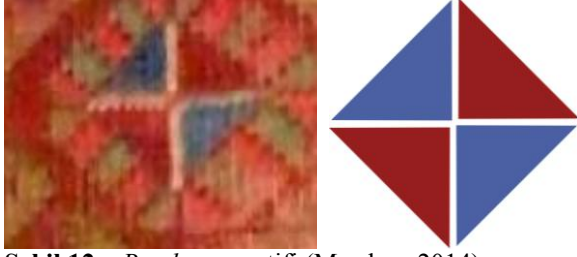
Şekil 10d. Bordürlerde kullanılan *kocası* deseni (Mazıbaş, 2014)

Şekil 10e. *Deve suyu* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 11a. *Mersin yaprağı topu* motifi (Mazıbaş, 2014)

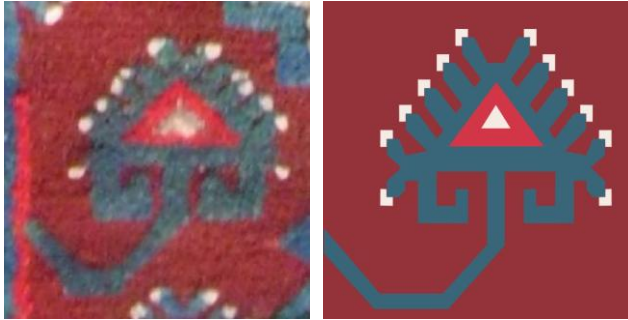
Şekil 12a. *Bıçak ucu* motifi (Mazıbaş, 2014)

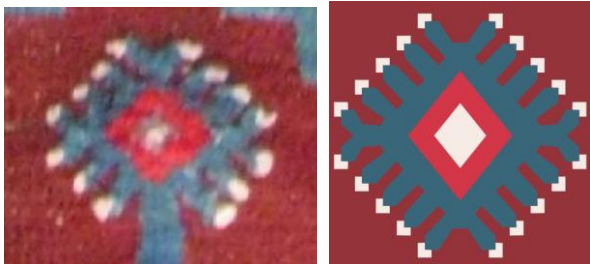
Şekil 15a. *Kilim yeşili* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 16a. *Mersin yaprağı topu ve yıldız* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 17a. *Dal* motifi (Mazıbaş, 2014)

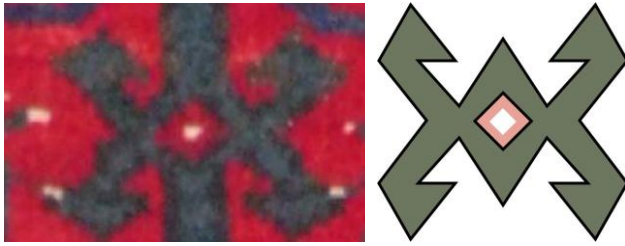
Şekil 17b. *Pıtrak* motifi (Mazıbaş, 2014)

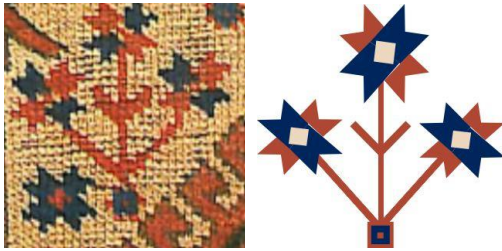
Şekil 17c. *Çiçekli su* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 18a. *Heybe suyu* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 18b. *Koçboynuzu* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 19a. *Hayat ağacı* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 19b. *Rozet* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 20a. *Saksıda çiçek* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 20b. Mehmetçik çiçeği "Merdivenli eğik" motifi (Mazıbaş, 2014)

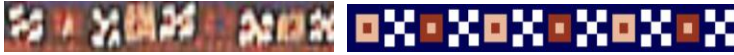
Şekil 20c. Küçük albay suyu (Mazıbaş, 2014)

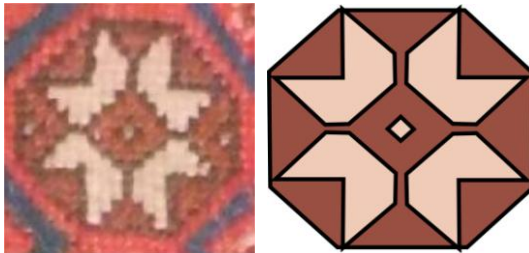
Şekil 21a. Orta zemininde kullanılan kocasu deseni (Mazıbaş, 2014)

Şekil 21b. İbrik motifi (Mazıbaş, 2014)

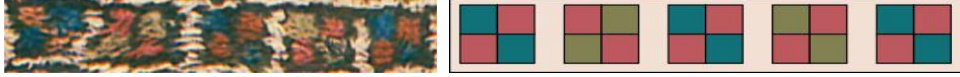
Şekil 22a. Kedi izi (Mazıbaş, 2014)

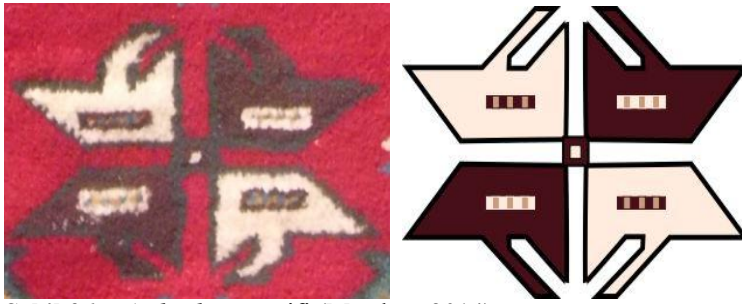
Şekil 23a. Yıldız motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 24a. *Kazayağı* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 25a. Motifin ismi bilinmemektedir (Mazıbaş, 2014)

Şekil 26a. *Ambarlı su* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 26b. *Camili* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 26c. *Çingilli aksu* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 27a. *Top* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 28a. *Yastık topu* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 28b. *Küçük tutmaç topu* (Mazıbaş, 2014)

EK 3. GÜNÜMÜZ DÖŞEMEALTI HALILARI

Şekil 29. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Halelli halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Kovanlık köyü

Alındığı kişi : Havva ÇELİK - 2012

Boyut : 83x1.56 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 28x32

Hammadde : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün

Yılı :15-20 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, yeşil, lacivert, turuncu, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminde *halelli* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b), *kıvrım* (Şekil 8c), *ambarlı su* (Şekil 9a), *koçboynuzu* (Şekil 18b), ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motiflerinin dokunması ile oluşan bu desende geleneksel halılara göre motiflerin yerleştiriliş düzeninde bir değişim olduğu görülmektedir. Bu örnekteki diğer belirgin değişim ise bordür sayısındadır. Geleneksel halelli halılarda en çok altı en az dört bordür kullanıldığı belirlenmiştir. Bu halıda sadece iki bordür bulunmaktadır. Dıştan içe birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde ise *bulanık* (Şekil 8g) motifleri yer almaktadır.

Şekil 30. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Halelli halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Kovanlık köyü

Alındığı kişi : Atike SAĞLAM - 2012

Boyut : 1.53x2.65cm

Dm² deki düğüm sayısı : 30x33

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 20-25 yıl

Kullanılan renk : Lacivert, kırmızı, beyaz, fıstık yeşili, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminde *halelli* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b), *kıvrım* (Şekil 8c), *ambarlı su* (Şekil 9a), *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a), *koçboynuzu* (Şekil 18b), ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motiflerinin dokunması ile oluşan bu desende geleneksel halılara göre motiflerin yerleştiriliş düzeninde bir değişim olduğu görülmektedir. Halının zemininde dıştan içe üç adet kalın bordür yer almaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocası* (Şekil 10d) bulunmaktadır. Üçüncü bordür renklerde görülen en belirgin değişime örnek teşkil etmektedir. *Deve suyu* (Şekil 30a), deseni beyaz zemin üzerine dokunmuştur. Geleneksel halılar da kullanılan *deve*

suyu desenleri incelendiğinde beyaz zemin üzerine dokunmuş örneklere rastlanılmaktadır.

Şekil 31. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Halelli halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Camili köyü

Alındığı kişi : Sebahat DUMAN- 2012

Boyut : 120x190 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 32x36

Hammade : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün

Yılı : 23 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, mavi, beyaz, bordo, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminde *halelli* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b), *kıvrım* (Şekil 8c), *ambarlı su* (Şekil 9a), *şingir* (Şekil 10c), ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri dokunması ile oluşan bu desende de motiflerin yerleştiriliş düzeninde bir değişim olduğu görülmektedir. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet geniş iki adet dar bordür görülmektedir. Birinci geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e) bulunmaktadır. İkinci bordürde bulunan *kocasu* (Şekil 31a), deseni geleneksel halılarda görülen *kocasu* desenlerinden farklılık göstermektedir. Bu örnekte geleneksel halılarda *Kocasu* desenlerinde görülen *şingir* motifi yerine *mehmetçik çiçeği* motifi kullanılmıştır. (Şekil 31a). Üçüncü bordürde *deve suyu* (Şekil 10e) yer almaktadır. Dar bordürlerde *motor izi* (Şekil 9e) görülmektedir.

Şekil 32. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Halelli halı

Bulunduğu yer : Antalya / Kaleiçi

Alındığı kişi : -

Boyut : 125x210 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 27x36

Hammadde : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün

Yılı : 10-15 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminde *halelli* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b), *kıvrım* (Şekil 8c), *ambarlı su* (Şekil 9a), *şingir* (Şekil 10c), ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri dokunması ile oluşan bu örnekte de motiflerin yerleştiriliş düzeninde bir değişim olduğu görülmektedir. Halının zemininde dıştan içe doğru üç bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *deve suyu* (Şekil 30a), yer almaktadır.

Şekil 33. Halelli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Halelli halı

Bulunduğu yer : Antalya / Kaleiçi

Alındığı kişi : -

Boyut : 130x270 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 25x34

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 20-25 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, bordo, lacivert, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zeminde *halelli* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b), *kıvrım* (Şekil 8c), *ambarlı su* (Şekil 9a), *şingir* (Şekil 10c), ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri dokunarak oluşturulmuş bu örnekte de motiflerin yerleştiriliş biçimlerinde değişim olduğu görülmektedir. Bu örnekte diğer belirgin değişim Şekil 29' da olduğu gibi bordür sayında görülmektedir. Geleneksel *halelli* halılarında en çok altı en az dört bordür kullanılırken bu örnekte iki adet bordür görülmektedir. Dıştan içe birinci bordürde *tutmaçtopu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *çiçekli su* (Şekil 33a) yer almaktadır.

Şekil 34. *Dalli* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / <i>Dalli</i> halı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Kovanlık köyü
Alındığı kişi	: Havva ÇELİK - 2012
Boyut	: 74x150 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 25x20
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	: 6 yıl
Kullanılan renk	: Lacivert, kırmızı, yeşil, beyaz

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *dalli* deseni yer almaktadır. Lacivert orta zemin üzerine *dal* (Şekil 17a), *pıtrak* (Şekil 17b), *dolaşık top* (Şekil 8d), *kıvrım* (Şekil 8c) ve *mehmetçik çiçeği* (Şekil 20b) motifleri dokunarak oluşturulmuştur. Desenin kenarları *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde beyaz zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a), motifi bulunmaktadır. Kullanılan beyaz renk bu örnekteki en belirgin değişimdir. Geleneksel halılar incelendiğinde beyaz rengin doğal yünden kullanıldığı görülmektedir. Bu örnekte görülen beyaz suni boya kullanarak elde edilmiş renktir. Halının zemininde bir geniş bordür ve bir dar bordür bulunmaktadır. Geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), dar bordürde *bulanık* (Şekil 8g) motifi yer almaktadır.

Şekil 35. *Dallı* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Dallı* halı

Bulunduğu yer : Antalya / Kaleiçi

Alındığı kişi : -

Boyut : 70x130 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 28x34

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 20-25 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, mavi, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *dallı* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *dal* (Şekil 17a), *pıtrak* (Şekil 17b), *kıvrım* (Şekil 8c) ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) motifleri dokunarak oluşturulmuştur. Desenin çevresi *kıvrım* (Şekil 8c), motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde beyaz zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Bu halı da beyaz rengin, yoğun derece kullanımı renk açısından değişime örnek teşkil etmektedir. Bu örnekteki diğer belirgin değişim bordür sayısındadır. Geleneksel *dallı* halılarında en fazla beş, en az iki bordür kullanıldığı belirlenmiştir. Bu halıda sadece tek bordür bulunmaktadır. Bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e) yer almaktadır.

Şekil 36. Akrepli dallı halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Akrepli dallı halı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Kovanlık köyü
Alındığı kişi	: Atike SAĞLAM - 2012
Boyut	: 78x120 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 28x32
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Yılı	: 10-15 yıl
Kullanılan renk	: Lacivert, kırmızı, bordo, yeşil, beyaz

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *dallı* deseni yer almaktadır. Kırmızı zeminde *akrep* (Şekil 36a), *dal* (Şekil 17a), *kıvrım* (Şekil 8c), *pıtrak* (Şekil 17b), ve *koçboynuzu* (Şekil 18b), motifleri dokunarak *akrepli dallı* deseni oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde beyaz zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a), motifleri yer almaktadır. Bu halı da beyaz rengin, yoğun derece kullanımı renk açısından değişime örnek teşkil etmektedir. Halının zemininde dıştan içe doğru bir geniş bordür ve bir dar bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde görülen *tutmaç topu* (Şekil 36b) motifleri geleneksel halılarda kullanılan *tutmaç topu* (Şekil 8e) motifinden farklılık göstermektedir. Motiflerin yerleştiriliş düzeninde bir değişiklik yoktur ancak *yıldız* motiflerinin uç kısımlarına konulan beyaz renk *yıldız* motiflerini yuvarlak formda göstermektedir.

Bu örnek motiflerde görülen değişime örnek teşkil etmektedir. Dar bordürde *öküz sidiği* (Şekil 36c) motifi görölmektedir. Bu motif türüne de geleneksel halılarda rastlanmamaktadır.

Şekil 37. Akrepli dallı halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Akrepli dallı halı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Aşağıoba köyü
Alındığı kişi	: Hanım ÇETİNKAYA - 2012
Boyut	: 65x75 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 30x31
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Yılı	: 15-20 yıl
Kullanılan renk	: Lacivert, kırmızı, bordo, yeşil, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *akrepli dallı* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *akrep* (Şekil 36a), *dal* (Şekil 17a), *putrak* (Şekil 17b), *kıvrım* (Şekil 8c) ve *koyun hapı* (Şekil 37a) motifleri dokunarak *akrepli dallı* deseni oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c), motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde yeşil zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a), motifleri yer almaktadır. Halı zemininde iki adet bordür bulunmaktadır. Dıştan içe birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 36b), ikinci bordürde beyaz zemin üzerine *deve suyu* (Şekil 30a) motifleri yer almaktadır.

Şekil 38. Akrepli dallı halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Akrepli dallı halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Killik köyü

Alındığı kişi : -

Boyut : 120x165 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 32x34

Hammadde : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün

Yılı : 5 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, bordo, mavi, fıstık yeşili, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *akrepli dallı* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *akrep* (Şekil 36a), *dal* (Şekil 17a), *pıtrak* (Şekil 17b), *kıvrım* (Şekil 8c), *koçboynuzu* (Şekil 18b) ve *Mehmetçik çiçeği* (Şekil 20b), motifleri dokunarak oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c), motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde *heybe suyu* (Şekil 18a), motifleri yer almaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde geleneksel *tutmaç topu* (Şekil 8e) bordürlerinde kullanılan yıldız motifleri yerine *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri kullanıldığı görülmektedir. (Şekil 38a). İkinci bordürde *kocası* (Şekil 31a), üçüncü bordürde *küçük albay suyu* (Şekil 20c) yer almaktadır.

Şekil 39. Akreppli dallı halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı /Akreppli dallı halı
Bulunduğu yer	: Antalya / Kaleiçi
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 140x210 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 27x38
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	: 20 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, kahverengi, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *akreppli dallı* deseni yer almaktadır. Kırmızı zeminde *akrep* (Şekil 36a), *dal* (Şekil 17a), *pıtrak* (Şekil 17b) ve *koçboynuzu* (Şekil 18b) motiflerin dokunması ile oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c), motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde *heybe suyu* (Şekil 18a), motifleri yer almaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e) kompozisyonu, ikinci bordürde *nacaklı su* (Şekil 39a) yer almaktadır.

Şekil 40. Kocasulu halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Kocasulu* halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Kovanlık köyü

Alındığı kişi : Ayşe AVŞAR - 2012

Boyut : 94x180 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 30x33

Hammadde : **Atkı:**yün **Çözü:**yün **İlme:**yün

Yılı : 19 yıl

Kullanılan renk : Turuncu, kırmızı, yeşil, lacivert, beyaz,

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *kocasulu* deseni yer almaktadır. Turuncu zemin üzerine *kocasulu* (Şekil 10a), *kıvrım* (Şekil 8c), ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri ile oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c.), motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde *heybe suyu* (Şekil 18a) ve *Mehmetçik çiçeği* (Şekil 20b), motifleri yer almaktadır. Bu örnekte geleneksel halılara göre motiflerin yerleştirilme düzeninde bir değişim olduğu görülmektedir. Halı zemininde dıştan içe doğru iki bordür bulunmaktadır. Birinci bordür *deve suyu* (Şekil 30a), ikinci bordürde *çingilli su* (Şekil 26c) yer almaktadır.

Şekil 41. *Camili* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Camili* halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Kovanlık köyü

Alındığı kişi : Ayşe AVŞAR - 2012

Boyut : 130x215 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 28x22

Hammadde : **Atkı:**yün **Çözü:**yün **İlme:**yün

Yılı : 25-30 yıl

Kullanılan renk : Turuncu, kırmızı, yeşil, lacivert, beyaz,

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *camili* deseni yer almaktadır. Zeminde *ambarlı su* (Şekil 26a), *ibrik* (Şekil 21b), ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a), ve *camili* (Şekil 26b) motifleri ile oluşturulmuştur. Geleneksel halılarda *camili* halılar küçük ebatlarda dokunmaktadır. Bu örnekte ebat olarak büyük dokunduğu için motiflerin yerleştirilme düzeninde bir değişim olduğu görülmektedir. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocası* (Şekil 10d), üçüncü bordürde *deve suyu* (Şekil 30a) yer almaktadır.

Şekil 42. *Camili* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Camili* halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Ilıca köyü

Alındığı kişi : Kezban GÖZEN - 2012

Boyut : 120x159 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 28x32

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 21 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, Lacivert, yeşil, bordo, mavi, beyaz

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *camili* deseni yer almaktadır. Zeminde *ambarlı su* (Şekil 26a), *ibrik* (Şekil 42a), ve *camili* motifleri (Şekil 26b) dokunarak oluşturulmuştur. Geleneksel halılara göre bu örnek ebat olarak büyük dokunduğu için motiflerin yerleştirilme düzeninde bir değişim olduğu görülmektedir. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Dıştan içe birinci ve üçüncü bordürde *tutmaç topu* (Şekil 36b), ikinci bordürde *nacaklı su* (Şekil 39a) yer almaktadır.

Şekil 43. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Toplu* halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Kovanlık köyü

Alındığı kişi : Atike SAĞLAM - 2012

Boyut : 90x 138 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 32x38

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 15-20 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, bordo, yeşil, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplu* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *top* (Şekil 27a), *mehmetçik çiçeği* (Şekil 20b) ve *pıtrak* (Şekil 17b) motifi dokunarak oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Desenin dış kenar boşluklarında *şingir* (Şekil 10c) köşe kenarlarında ise *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocası* (Şekil 10d)

Şekil 44. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Toplu* halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Aşağıoba köyü

Alındığı kişi : Hanım ÇETİNKAYA - 2012

Boyut : 118x185 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 32x29

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 6 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, yeşil, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplu* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *top* (Şekil 27a), *arap* (Şekil 8b), *pıtrak* (Şekil 17b) ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri dokunarak oluşturulmuştur. Desenin kenarları *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşe kenarlarda yeşil zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a) yer almaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocası* (Şekil 10d), üçüncü bordürde *büyük albay suyu* (Şekil 44a) bulunmaktadır.

Şekil 45. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Toplu* halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Aşağıoba köyü

Alındığı kişi : Hanım ÇETİNKAYA - 2012

Boyut : 79x127 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 39x31

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 9 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, yeşil, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplu* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *top* (Şekil 27a), *arap* (Şekil 8b), *pıtrak* (Şekil 17b) ve *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri dokunarak oluşturulmuştur. Desenin kenarları *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşe kenarlarda ise yeşil zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a) yer almaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocası* (Şekil 10d), üçüncü bordürde *büyük albay suyu* (Şekil 44a) bulunmaktadır.

Şekil 46. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Toplu* halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Ilıca köyü

Alındığı kişi : Kezban GÖZEN - 2012

Boyut : 135x170 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 29x34

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 13 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, mavi, yeşil, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplu* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *top* (Şekil 27a), *mehmetçik çiçeği* (Şekil 20b) ve Şekil 46a'da çizim örneği görülen motif kullanılarak dokunmuştur. Desenin etrafı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Dış kenar boşluklarında *şingir* (Şekil 10c) motifi, köşe kenarlar da ise *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordür *tutmaç topu* (Şekil 36b), ikinci bordürde *kocasu* (Şekil 10d), üçüncü bordürde *büyük albay suyu* (Şekil 44a) yer almaktadır.

Şekil 47. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / <i>Toplu</i> halı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Killik köyü
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 85x140 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 29x34
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	: 5-10 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, mavi, yeşil, beyaz

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplu* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerinde *top* (Şekil 27a), *dal* (Şekil 17a), *çiçek* (Şekil 47a) ve Şekil 46a'da çizim örneği bulunan motif bulunmaktadır. Desenin etrafı kıvrım (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Desenin dış kenar boşluklarında *şingir* (Şekil 10c) motifi, köşe kenarlarında ise *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocasu* (Şekil 10d) yer almaktadır.

Şekil 48. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / <i>Toplu</i> halı
Bulunduğu yer	: Antalya / Kaleiçi
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 130x190 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 22x36
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	: 10-15 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, yeşil, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplu* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerinde *top* (Şekil 27a), *mehmetçik çiçeği* (Şekil 20b) ve Şekil 46a'da çizim örneği bulunan motif dokunarak oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrenmiştir. Mihrabın dış kenar boşluklarında *şingir* motifleri (Şekil 10c), köşe kenarlarında ise *heybe suyu* (Şekil 18a) motifleri yer almaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocası* (Şekil 10d), üçüncü bordürde *büyük albay suyu* (Şekil 44a) yer almaktadır.

Şekil 49. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Toplu* halı

Bulunduğu yer : Antalya / Kaleiçi

Alındığı kişi : -

Boyut : 220x286 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 32x41

Hammdde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 10-15 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, mavi, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplu* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *top* (Şekil 27a), *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) ve Şekil 46a'da çizim örneği bulunan motif örneği ile dokunarak oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Desenin dış kenar boşluklarında *şingir* (Şekil 10c) motifi, köşe kenarlarında ise *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 36b), ikinci bordürde *kocası* (Şekil 10d), üçüncü bordürde *büyük albay suyu* (Şekil 44a) bulunmaktadır.

Şekil 50. Toplu halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Toplu halı
Bulunduğu yer	: Antalya / Kaleiçi
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 132x200 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 27x36
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Yılı	: 7-8 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, mavi, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplü* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerine *top* (Şekil 27a), *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) ve Şekil 46a'da çizim örneği bulunan motif örneği ile örneği ile dokunarak oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Desenin dış kenar boşluklarında *şingir* (Şekil 10c) motifi, köşe kenarlarında ise *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocası* (Şekil 10d), üçüncü bordürde *büyük albay suyu* (Şekil 44a) bulunmaktadır.

Şekil 51. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / <i>Toplu</i> halı
Bulunduğu yer	: Antalya / Kaleiçi
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 90x310 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 27x36
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	: 21-24 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, mavi, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplu* deseni yer almaktadır. Zemin *top* (Şekil 27a) motifinin sıralanmasından oluşmaktadır. Desenin etrafını *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Kenar boşluklarda *şingir* (Şekil 10c) motifi yer almaktadır. Geleneksel döşemealtı halıları incelendiğinde bu ebatta halı dokunmadığı tespit edilmiştir. Bu örnekte boyutta görülen değişim desenin yerleştiriliş düzenini de etkilemiştir. Halı zemininde dıştan içe doğru iki adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *büyük albay suyu* (Şekil 44a) yer almaktadır.

Şekil 52. *Toplu* halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Toplu* halı

Bulunduğu yer : Antalya / Kaleiçi

Alındığı kişi : -

Boyut : 123x186 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 22x29

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 10-13 yıl

Kullanılan renk : Lacivert, mavi, yavruağzı, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *topl*u deseni yer almaktadır. Yavruağzı zemin üzerine *top* (Şekil 27a), *arap* (Şekil 8b), *pitrak* (Şekil 17b) ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) motifleri dokunarak oluşturulmuştur. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde lacivert zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki geniş bordür ve bir dar bordür bulunmaktadır. Birinci geniş bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci geniş bordürde *kocasu* (Şekil 10d), dar bordürde *motor izi* (Şekil 9e) deseni yer almaktadır.

Şekil 53. *Toplu halı* ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / *Toplu halı*

Bulunduğu yer : Antalya / Kaleiçi

Alındığı kişi : -

Boyut : 80x320 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 25x35

Hammadde : **Atkı**:yün **Çözü**:yün **İlme**:yün

Yılı : 10-15 yıl

Kullanılan renk : Lacivert, mavi, yavruağzı, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *toplú* deseni yer almaktadır. Zemin *top* (Şekil 27a), *arap* (Şekil 8b), ve *koyun hapı* (Şekil 37a) motiflerinin sıralanmasından oluşmaktadır. Desenin kenarları *kıvrım* (Şekil 8c) motifi ile çevrelenmiştir. Köşelerdeki boşluklara *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Boyutta görülen değişime örnek teşkil etmektedir. Boyutun büyük olması motiflerin yerleştirilme düzenlerini değişmesine sebep olmuştur. Halı zemininde dıştan içe doğru iki adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *deve suyu* (Şekil 30a) yer almaktadır.

Şekil 54. Yastık toplu halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Yastık toplu halı

Bulunduğu yer : Antalya / Kaleiçi

Alındığı kişi : -

Boyut : 70x140 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 21x32

Hammadde : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün

Yılı : 3-5 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, bordo, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *yastık toplu* deseni yer almaktadır. Dört adet *elibeline* motifinin eş kenar dörtgen etrafına sıralanması ile oluşan desenlere yörede *yastık topu* (Şekil 54a) denilmektedir. Orta zeminde mihrap içerisinde üç adet *yastık topu* motifi bulunmaktadır. Desenin dış kenarı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde beyaz zemin üzerine *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi bulunmaktadır. Halının zemininde bir geniş bordür ve bir dar bulunmaktadır. Geniş bordür de *tutmaç top* (Şekil 8e), dar bordürde *bulanık* (Şekil 8g) motifi görülmektedir.

Şekil 55. Akrepli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Akrepli halı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Kovanlık köyü
Alındığı kişi	: Havva ÇELİK - 2012
Boyut	: 70x144 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 25x20
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	: 6 yıl
Kullanılan renk	: Yavruağzı, mavi, yeşil, kırmızı, kahverengi, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *akrep* deseni yer almaktadır. Orta zemin de *akrep* (Şekil 36a) motifleri *kıvrım* (Şekil 8c) motiflerinin iç kısımlarına yerleştirilmiştir. *Akrep* motiflerinin başlangıç ve bitiş noktalarında *dolaşık top* (Şekil 8d) motifleri bulunmaktadır. Köşe kenarlarda *heybe suyu* (Şekil 18a) motifleri yer almaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç top* (Şekil 8e), ikinci bordürde *çingilli su* (Şekil 26c) görülmektedir.

Şekil 56. Akrepli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Akrepli halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Killik köyü

Alındığı kişi : -

Boyut : 95x155 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 28x32

Hammadde : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün

Yılı : 5-10 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, bordo, yeşil, lacivert, mavi, beyaz

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *akrep* deseni yer almaktadır. Orta zemin de *akrep* (Şekil 36a), *kıvrım*, (Şekil 8c), *dal* (Şekil 17a), *pıtrak* (Şekil 17b) ve *koyun hapı* (Şekil 37a) motifleri bulunmaktadır. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocası* (Şekil 31a), üçüncü bordürde *mersin yaprağı* (Şekil 56a) görülmektedir.

Şekil 57. Akrepli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi : Döşemealtı halısı / Akrepli halı

Bulunduğu yer : Döşemealtı / Killik köyü

Alındığı kişi : -

Boyut : 120x 160 cm.

Dm² deki düğüm sayısı : 28x33

Hammadde : Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün

Yılı : 5-10 yıl

Kullanılan renk : Kırmızı, lacivert, mavi, yeşil, mor, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *akrep* deseni yer almaktadır. Kırmızı zemin üzerinde *akrep* (Şekil 36a), *kıvrım* (Şekil 8c), *dal* (Şekil 17a), ve *koyun haptı* (Şekil 37a) motifleri bulunmaktadır. Desenin dış kenarları *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde üçgen içerisinde kare dolgulu (Şekil 57a) motif bulunmaktadır. Bu motifin ismi bilinmemektedir. Dıştan içe birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocasu* (Şekil 31a), üçüncü bordürde *deve su* (Şekil 30a) yer almaktadır.

Şekil 58. Akrepli halı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı / Akrepli halı
Bulunduğu yer	: Antalya / Kaleiçi
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 124x210 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 32x36
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Yılı	: 15 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, bordo, lacivert, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde *akrep* deseni yer almaktadır. Orta zeminde *akrep* (Şekil 36a), *kıvrım* (Şekil 8c), *koyun hapı* (Şekil 37a) ve *mehmetçik çiçeği* (Şekil 20b) motifleri bulunmaktadır. Desenin dış kenarı *kıvrım* motifleri ile çevrelenmiştir. Kenar boşluklarda *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a), köşe kenarlarda ise *heybe suyu* (Şekil 18a) motifleri yer almaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *nacaklı su* (Şekil 39a) bulunmaktadır.

Şekil 59. Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Kovanlık köyü
Alındığı kişi	: Havva AKTAŞ - 2012
Boyut	: 78x155 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 26x23
Hammadde	: Atkı:yün Çözü:yün İlme:yün
Yılı	:3 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, beyaz, kahverengi, yeşil

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde görülen motifin (Şekil 59a) ismi bilinmemektedir. Örnek geleneksel Döşemealtı halılarında görülmeyen bir desen özelliği göstermektedir. Orta zeminde kullanılan motif yeni bir motiftir. Orta zeminde ayrıca *pıtrak* (Şekil 17b), *koyun hapı* (Şekil 37a) ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) motifleri görülmektedir. Desenin dış kısmı *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri ile çevrelenmiştir. Köşelerde *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 36b), ikinci bordürde *aklı su* (Şekil 59b) bulunmaktadır.

Şekil 60. Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Kovanlık köyü
Alındığı kişi	: Havva AKTAŞ - 2012
Boyut	: 75x129
Dm² deki düğüm sayısı	: 25x20
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	:3 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, mavi, beyaz, kahverengi, oksit sarı

Motif ve Desen özellikleri: Şekil 60a'da çizim örneği bulunan ve halının orta kısmında yer alan motif yörede *kıvrım top* (Şekil 60a) olarak adlandırılmaktadır. Döşemealtı halılarına son yıllarda girmiş yeni bir motiftir. *Kıvrım top* motifinin içerisinde *mersin yaprağı topu* (Şekil 11a) bulunmaktadır. Başlangıç ve bitiş kısımlarında *putrak* (Şekil 17b) motifi, köşelerde *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Halı zemininde dıştan içe doğru iki adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde *tutmaç topu* (Şekil 36b), ikinci bordürde de *aklı su* (Şekil 60b) yer almaktadır.

Şekil 61. Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Kovanlık köyü
Alındığı kişi	: Atike SAĞLAM - 2012
Boyut	: 75x120 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 28x32
Hammadde	: Atkı:yün Çözüğü:yün İlme:yün
Yılı	:7 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, yeşil, yavruağzı, mavi, kahverengi, beyaz

Motif ve Desen özellikleri: Orta zeminde yöreye yeni giren *kıvrım top* (Şekil 61a) motifleri bulunmaktadır. *Kıvrım top* motiflerinin aralarında *koyun hapı* (Şekil 37a) ve boşluklarda *çiçek* motifi yer almaktadır. Kenar boşluklarda *şingir* (Şekil 10c) motifi, köşelerde ise *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi yer almaktadır. Bordürde *anahtarlı su* (Şekil 61b) motifi bulunmaktadır.

Şekil 62. Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2013)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı
Bulunduğu yer	: Antalya / Kaleiçi
Alındığı kişi	: -
Boyut	: 176x213 cm.
Dm² deki düğüm sayısı	: 28x39
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	: 10 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, mavi, bordo, beyaz, yeşil, oksit sarı

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde görülen motifin (Şekil 62a) ismi bilinmemektedir. Örnek geleneksel Döşemealtı halılarında görülmeyen bir desen özelliği göstermektedir. Orta zeminde kullanılan motif yeni bir motiftir. Şekil 59a'da görülen motifle benzerlik göstermektedir. Zeminin kenar boşluklarına Şekil 62b'de çizimi görülen ve ismi bilinmeyen motif yerleştirilmiştir. Bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e) deseni bulunmaktadır.

Şekil 63. Döşemealtı halısı ve yüzey şeması (Mazıbaş, 2012)

Halı tipi	: Döşemealtı halısı
Bulunduğu yer	: Döşemealtı / Kovanlık köyü
Alındığı kişi	: Atike SAĞLAM - 2012
Boyut	: 95x145
Dm² deki düğüm sayısı	: 32x38
Hammadde	: Atkı :yün Çözü :yün İlme :yün
Yılı	: 10-15 yıl
Kullanılan renk	: Kırmızı, lacivert, yeşil, beyaz, siyah

Motif ve Desen özellikleri: Halının orta zemininde görülen desenin ismi bilinmemektedir. Örnek geleneksel Döşemealtı halılarında görülmeyen bir desen özelliği göstermektedir. Orta zemin de *kıvrım* (Şekil 8c) motifleri zemini iki adet altıgene bölmüştür. Bu altıgenlerin içerisinde *elibeline* (Şekil 63a), *el* (Şekil 8a), *arap* (Şekil 8b) ve *mersin yaprağı topu* (Şekil 63b) motifleri yer almaktadır. Köşelerde de *heybe suyu* (Şekil 18a) motifi bulunmaktadır. Halının zemininde dıştan içe doğru iki adet bordür bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü bordürde *tutmaç topu* (Şekil 8e), ikinci bordürde *kocasu* (Şekil 10d) deseni yer almaktadır.

EK 4. GÜNÜMÜZ DÖŞEMEALTI HALILARININ MOTİFLERİ

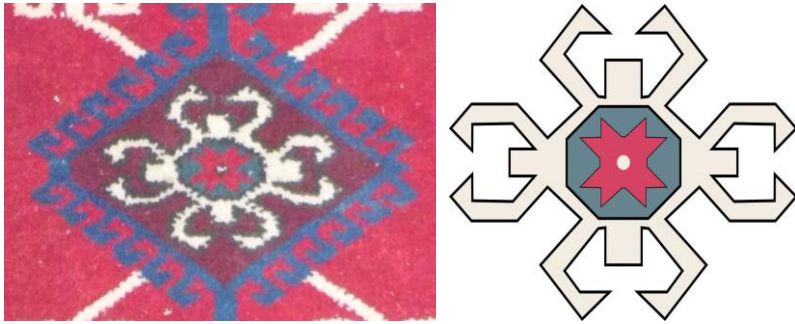
Şekil 30a. Beyaz zemin üzerine *deve suyu* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 31a. Bordürlerde kullanılan *kocasu* deseni (Mazıbaş, 2014)

Şekil 33a. *Çiçekli su* (Mazıbaş, 2014)

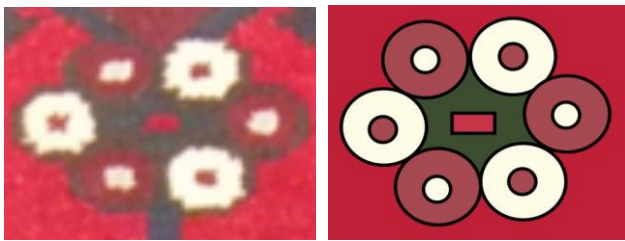
Şekil 36a. *Akrep* motifi (Mazıbaş, 2014)

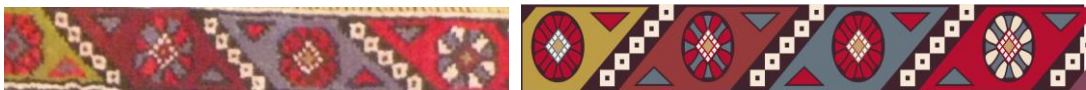
Şekil 36b. *Tutmaç topu* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 36c. *Öküz sidiği* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 37a. *Koyun hapı* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 38a. *Tutmaç topu* (Mazıbaş, 2014)

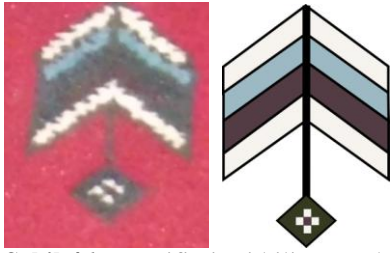
Şekil 39a. *Nacaklı su* (Mazıbaş, 2014)

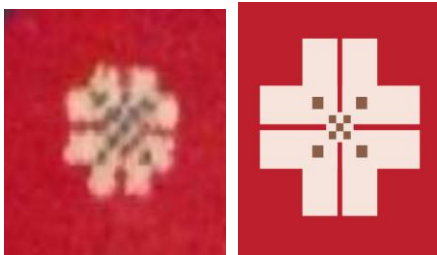
Şekil 42a. *İbrik* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 44a. *Büyük albay suyu* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 46a. Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014)

Şekil 47a. *Çiçek* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 54a. *Yastık topu* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 56a. *Mersin yaprağı* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 57a. Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014)

Şekil 59a. Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014)

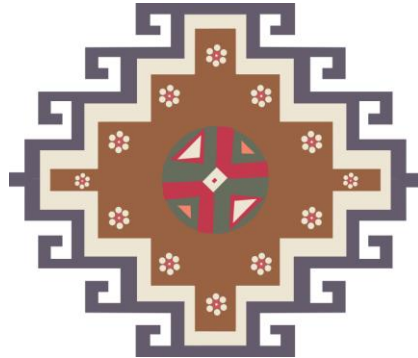
Şekil 59b. *Aklı su* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 60a. *Kıvrım top* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 60b. *Akli su* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 61a. *Kıvrım top* motifi (Mazıbaş, 2014)

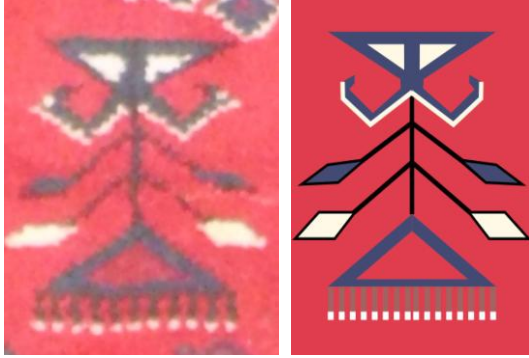
Şekil 61b. *Anahtarlı su* (Mazıbaş, 2014)

Şekil 62a. Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014)

Şekil 62b. Motifin ismi bilinmemektedir. (Mazıbaş, 2014)

Şekil 63a. *Elibelinde* motifi (Mazıbaş, 2014)

Şekil 63b. *Mersin yaprağı topu* motifi (Mazıbaş, 2014)

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Çorum, İskilip İlçesinde doğdu. İlköğretimini Çorum Zübeyde Hanım İlköğretim Okulunda 2001 yılında, Ortaöğretimini Çorum Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Resim bölümünde 2005 yılında, Lisans Eğitimini ise Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları bölümü Halı-Kilim ve Eski Kumaş Anasanat dalında 2010 yılında tamamladı. 2011 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Anabilim dalında Yüksek Lisans Eğitimine başladı.

Sema MAZIBAŞ

2014